

ఇష్టదేవతా ప్రార్థనము.

శ్రీ. అంజలి జేసెద ప్రార్థన [illegible] జేయుచు సిద్ధి ♦ రచనసుధంబులో
అంజని పుత్ర సుతా [illegible] పింజా వన్నెలుకోటి ♦ భానుసమాన.

దరువు - సౌరాష్ట్ర - ఆట.

నమ్మితి శ్రీ ఆంజనేయా! నిను । యిష్టహాసాకరేరాయ

అనుపల్లవి.

నమ్మినాతి భూమిని నాకు [illegible] । యిష్టహాభక్తుల నెమ్మది వారి వాసి ॥ నమ్మి ॥ దాసానుప్రేమ [illegible] । త్రిజగ । పోషణప్రియజాగే లరా ॥ [illegible] ప్రతిలీల [illegible] । సేవకాయిమిత్ర శ్రీ అంజనీ పుత్ర ॥ నమ్మి ॥ దశకంఠుని లంకగాల్చినా [illegible] । దశలెల్ల నీకీర్తిగెల్వవా ॥ పసమించునా [illegible] బలుసమూహా [illegible] । దశకంఠు తెగటార్చి ధరణీజ గొనితెచ్చావే ॥ నమ్మి ॥ వసు [illegible] మిత్రా ॥ భక్తపోషణ అంజలి పుత్రా । దశదిశపోష [illegible] జూడకా సరు । దాసుని కవి ప్రఖ్యాతి [illegible] ॥ నమ్మి ॥ శ్రీ [illegible] నేయా ॥

నియ్యాడుచు లక్ష్మీశుపుని । చెలువగు రాజనరేంద్రుని సన్నిధి । గల
కృత్యములను గొలువగ్రక్కున॥ భటుఁడు వెడాలె రాజసభకు॥

వ. ఇట్లు సభాస్థానమున కేతెంచి యిట్లనియె.

ద్విపద.

వినరయ్య! జనులార విన్నపం బొకటి ♦ ఘనులార చెల్పెదఁ దుప్రియంబలర ♦ శ్రీకంఠంబైన యీక్షితినాథుపురము ♦ ప్రాకా గోపుర పగడంపు స్తంభముల్ ♦ దేవాలయంబులు దేదీప్యమంటపాల్ వనువంద నుద్యానవనముల చేత ♦ విలసిల్లుశృంగార మీపురంబెల్ల చెలగిపండిత మహాశ్రేష్ఠులైకవులు ♦ కలుగు పతివ్రతస్త్రీలు ఘనపుణ్యాఫ షులు ♦ యిలభరతనాట్యసంగీతకామినులు ♦ కలసుధనధాన్య యి రంబుచేత ♦ చెలగుచుండెడి రాజమహేంద్రవపురము ♦ సత్యసుచారుం సకలభోగముల ♦ ప్రత్యక్షముగ పరిపాలనజేయు ♦ రేజమందిన చం వంశోద్భవుండు ♦ రాజరాజనరేంద్ర రాజభూపాలు ♦ శూరు భటుడనై పేరునొంది ♦ దీనవృత్తిని ద్వారంబు గాయువాడ.

రాజుకథ - ద్విపద.

శ్రీరమ్యమైవెలయు క్షితిలోనవేడ్క ♦ నరపతి యగు నరేంద్రుడంత ♦ వకనాడు తరి తెల్లవారగాలేచి ♦ ప్రకటితంబుగ స్నానసంధ్యలనుదీర్చి ♦ అలరిగా పత్రపోషితముల గుడిచి ♦ వేలపా

చిత్రాంగినాటకము

కవీశ్వరులస్తోత్రము.

కందార్థము.

కవి కాళిదాసఘన, కవులను ప్రార్థించినొక్క ♦ కథపూనితినా, కవి యొప్పు తప్పులున్నను సవినయముగ దిద్ది మీరు ♦ సవరించుకొండీ । సందేహంబు వివరించిపొండీ । నవిగానని చోటు కవియెరుగు ననేవాంచ । లవిషేమో యెరుగనే తివిరి పలికినపలుకు॥ సవరించుకొండీ॥

గీ. చెలువమీరగ చిత్రాంగి ♦ నాటకంబు
యిలను రచియింతునా నేర్పు ♦ కొలదియేను
బలిజకులవర్ధనుడ ♦ బాగి నెల్లూరి
పురనివాసుండ కాలముశెట్టి ♦ గురునమస్కృతుండ.

క. మంగళము దె మ్మనసు
మంగళము దె లక్ష్మిలోల ♦ మాధవసీకున్
మంగళము దె చతురానన
మంగళము దె ముక్కంటిదేవ ♦ మంగళమెపుడున్.

భటునికీర్తన.

పందువరాళి - ఆదితాళం.

భటూడను వేడాల రాజసభకూ॥ పోటులు గ్రమూచే॥ భటూడను వేడాలె రాజసభకూ॥ అనుపల్లవి। భటునెవెడలె చిత్రటము లవరగను। పటుతరముగ ఆర్భటము జూపుచు। భటు॥ సీరమూన జరిపాగ గుల్కగాను। సొంపలరతన। కరమూన డాల్ కత్తి మెరయగాను। పురజనములుగని యెరుగు పడగతన। పరువడి వీధుల మెరవడి జూపుచు॥ భటు॥ నిండుగ మెరయు దట్టిజుట్టి। పృథివీతలమదర। దండిగ మ్రోయు గజ్జలుగట్టి। దండదరుని పుద్ధండముజూపుచు మండలపతి యామహిమను బొగడుచు॥ భ॥ పిలసిల్లు వేదశైలహారిని। వేమారకమవిని। దలచీ

చిత్రాంగి నాటకము

పూలంగి మొలదట్టిమెరయ ♦ యిరువంకభుజకీర్తు లమరంగగట్టి, మున మకుటంబు కరమొప్పగాను ♦ హారముల్ ముత్యాల హారములు కొన్ని ♦ వారకధరియించి వరశరంబులుపూని ♦ హితులు మంత్రులు నాశ్రితులు గొల్వంగ ♦ క్షితిపాలకుడు మహాశూరుడై వెడలె.

దరువు - రేగుప్తి - ఆది.

రాజనరేంద్రుడొచ్చె సభకు। రవికోటిదీప్తిచె। రాజనరేంద్రుడొచ్చె సభకూ॥ పల్ల॥ రాజనరేంద్రుడు తేజమొప్పగను। భూజనులెల్లను పూజ్యుడనంగను॥ రా॥ కోటిసూర్యుల కాంతివెలుగ। భుజకీర్తులెంతో నీటులలరుచు ముద్దుచెలుగ। హాటకమణి కిరీటముదాల్చక। మేటికన్యలు నాట్యముచాయగ॥ రా॥ మణులహారములపుధరించి యిరువంక భేరీ ధ్వనులుమ్రోయగ వడినేతెంచి। ఘల్ఘలమని ఝణత్కారము లెగయగ, ఝణఝణభటులు చామరములు వీవ॥ రా॥ చెలువుమీరాగ కొలువుజేరి, క్షితిపాలుడు వేధ। శైలవాసునిపదములో గోరి। యిలపరిపాలన సలుపుట కొరకై। వెలయుమంత్రులను వేడ్కతో గూడుక రాజనరేంద్రుడొచ్చెసభకు॥

వ. ఇట్లు వెడలివచ్చి సింహాసనాసీనుండై మంత్రివర్గంబుల గనుంగొని యిట్లనియె.

దరువు - ఆది - శ్రీరాగం.

శుభమేగదామీకు॥ సభజనులారా॥ శుభమేగదమీకు॥ పల్లవి॥ శుభమేగదమీ కభవుని కృపచే। విభవ సంపదలు విడువక నెప్పుడు॥ శు॥ పతులు సతులు ముని యతులును మరి మీ। సుతులు బాంధవులు సుమతుల కెల్లను॥ శు॥ పండిత కవిజన పరివారలకును। దండివైభవము దరుగకనెప్పుడు॥ శు॥ ధరను వేదగిరి హరికృపచే మన। గురు బుధ భూసుర వరులకు నెల్లను॥ శుభమేగదామీకు॥

క. క్షేమమ్మా పురిజనంబులు
క్షేమమ రథగజతురగ ♦ సేనాధిపతుల్,

క్షేమమ భృత్య సేవకులెల్లన్
క్షేమమ రాజ్యంబునెల్ల ♦ క్షేమమ మంత్రీ.

మంత్రి. క. క్షేమమె రాష్ట్రమంతయు
క్షేమమె పౌరజనంబులు ♦ సేవక భటులున్,
క్షేమమె రథగజ తురగంబులు
క్షేమమె యెల్లజనులు ♦ క్షేమమె దేవా.

వ. ఇట్లు విన్నవించిన కొంతతడవు రాజ్యానుకూల కృత్యంబులం గడపి పరిజనంబుల గనుంగొని యిట్లనియె.

సీ. వినుడు సేవకులార ♦ విపినంబులోగల, ఘనమృగంబుల నేడుగర్వ
మణప । వేటమూర్తముబోవ ♦ వేడుకగొన్యెనుకపుడు, యిూకొబల్లంబుల
యిటకుదెమ్ము । పోదులతీయించుడీ ♦ యొనరించి మెకముల, గదియబ
ట్టెడి జాగిడములబిల్వు । కాల్బలంబులదెమ్ము కరకుశరముల మంచి
మేలైనసూపుల ♦ చాలబిల్వు । దండకారణ్యమున కేగి ♦ కొండ
గుహల । గండభేరుండముల ♦ ఖండించివేగ । నిలువగ వచ్చెదము ♦
నిమిషంబులోన । అల వేద శైల శ్రీహరి సాక్షిగాను.

ఇట్లు ఆజ్ఞ యొసంగిన.

క. శరీరములు యిూకులు బూనుక
పరువడి మంత్రివర్యుడ ♦ దారులతోడన్,
ధరపతి సముఖంబున
గరమొప్ప దెచ్చినిలిపె ♦ ఘుంటకులనెల్లన్.

రాజు. క. అంతట రాజనరేంద్రుడు
యింతిని విడనాడిహోర ♦ విపినంబులకున్,
సంతోష మొదవసైన్యము
రంతులు జేయంగవెడలె ♦ రభసముతోడన్.

దరువు - మధ్యమావతి

వనవిహారమునాకు వేడాలె । రాజేంద్రుడంత వి... వేడాలె । పల్లవి ॥ వనమునకు వెడలెను ఘనభటులు లాఠిగ । ధణాధణ ఢం ధ్వనులు కొలువుచు ॥ చ॥ రథగజతురగములు గదువ । కాల్బలము వెంట ॥ రోదలూ జేయుచూ ముందునడువ । కరుముకి సింహముల దలించురమని । సవమల వ్యాఘ్రములను శైలాగ్రములను ॥ చ॥ శేషాద్రి నిలయుడగు శ్రీహరిని । పాదాంబుజముల । మోహాహలా సన్నుతించి । ఆదరముగ సింహాద్రి గిరుల జన నాథుడు వెడలెను సఖముల దను ముట । వనవిహారమునాకు వేడాలె ॥

వ॥ ఇట్లు రాజేంద్రుడు మహారణ్యంబునంజొచ్చి మృగసమూహంబున బడగొట్టు ... చేసినా ।

కందార్థములు.

పులులఁ బొదరక కదువుల, నెలులఁ మదగ కసులఁబట్టి । యదలించెనబల్, నిలువక నాశనములనిం । పోలుపుగ ... శిఖాగ్ర్యతి, బొందెద । జగతిలో కీర్తి । జెందెర । గంధునధరపతు లంపుచు గనినా । వెఱదమునకు మేలాంగగబాగర । నొందెనా జగతిలో కీర్తి ॥ జెందెదా ॥

చదలక మృగములపై కొని, పొదలందున జొచ్చిహయల ♦ వా
సియకబల్, కుదురగు శరములబరపుచు, సదయుడు వేటాడసురులు ♦
సైసై రెయనగ | శూరుడనాని | ప్రజలుబల్ పొగడ || యీడ
లేవని మృగజాడ వెదకి వేట | లాడెదుష్టులజాడ లరసి భూపాలుడు||
సైసై రెయనగ | శూరుడనాని | ప్రజలుబల్ పొగడ ||

ఘోరాటవి మధ్యంబున ధీరాత్ములగుచు భటులు ♦ ధీరులు
కానుక | సూకరఖగమృగముల, పోరాడి మృతిజేయుచుండె ♦ ఘోం
దిగా | శూరకాంతులు || జెందగా|| హరిణచయంబుల దరుముకవరభీ |
కరమృగంబుల ఖండింపుచుగా | పొందుగా || సూకరఘాత|| జెందగా ||

దరువు - శుద్ధసావేరి - ఆట.

నరపాలకుడు వేటలాడెను|| ఆ|| సురులనద్భుతమందిచూడను|| అను
పల్లవి|| ధరగిరులెల్లను తల్లడిల్లగభూ | వరులెల్లకొనియాడి వాహువారె
యనబల్ || న|| కరమునఖడ్గంబు ఝళిపింపుచూ | హరి | వరహాములను
గర్వమణపుచూ శరభశార్దూలముల మరిమారికూల్చని | జగ్గులు
తింపు వృద్ధండ తేజుడయ్యె|| న|| వేదాద్రివాసునిసాటిగ | మృగవధచ
నాసాటిలేరుగా నాదుశరములవ్యాఘ్ర నాదులానుబట్టి | బాధపెట్టక
విడను శ్రీధర్మనిసాటిగ నరపాలకుడు వేటలాడెనూ ||

వ|| ఇట్లు రాజేంద్రుండు ఘోరాటవి మధ్యమంబున జొచ్చి సకల
మృగంబుల సంహారింపుచుండెనంత

ద్వితీయాంక.

ద్విపద.

చిత్రాంగి సూనాదేవి సఖులతోగూడి - చిత్రశేఖర పలుకు సుదతి
నడ కులుకు - మాణిక్యములకాంతి మిల్లెపూబంతి - యాంతి ముత్యాపు
తేట యచ్ జాతీమాట - మదను బాణముదోపు మగువ కనుచూపు -
పదములహ్లాదగా త్రి సారసనేత్రి - కువలాక్షి వదన చక్కనికుందరదన ♦ కవ

... చెలువ॥ ... ...

కలంక మతితోడ యిఖజూపరారే॥ ౨॥ పటమందు నాముద్దు పలికి నేటికి । యేటువంటిదిమాయ కుటిలాత్ములార॥ 3॥ యిన్నాసునవేగోర్ధు విభుని యడబాసినా । యవ్వనమునేనెవరి పాలుగావింతు॥ ౪॥ నేడు యీనృపతితో గూడనామనసుకు । చేడెలాలమీకు జెప్పసిగ్గయ్యె॥ ౫॥ అలవేద శ్రీశైల శ్రీహరిసాక్షిగా నాడు । కలనైన గాననా కాంతు నిప్పటికి॥ ౬॥

సీ. నలినాక్షి నేగోరు - నాధుడేమాయెనో, కలనైనగాననో కాంతలార ।
దాచనేటికిమీరు - వయపుంచిపటములో, వ్రాసిపంపినవరుని జూప
రమ్మ । మోసమని మాతండ్రి - యోచించకను పెండ్లి, జేసినందుకు
గాసి - జెందవలసె భూపతులకత్యంత - రూపంబు పరసతుల
తాపంబుతలపెట్ట - దలచిరహాహా । లలననావ్రాతఫలములే - మాయ
వె నమ్మ । తలపనేటికితప్పింప - తరముగలదే । చెలియ కరుణించి నాప్రాణ -
ధవ చెలువుజూడ । చెలుపకుండిన ప్రాణంబు - నిలుపజాలా॥

ఇట్లు బలికిన చిత్రాంగికి చెలులు యిట్లనియె.

చెలులు - ద్విపద.

వినవమ్మచెలియ నీవృత్తాంతమెల్ల - కనవమ్మ జెలిపెద కపటంబు మాని - పణతిరోసివిభుని పట్నంబుదేవి - వనిత రత్నాంగియగు వర పతివ్రతకు - బాలుడు జన్మించె పరమేశు కృపచు - చాలగాకొనియాడ సారంగధరుని - అజ్ఞానైనదనమెయా అతనీశంబాగడ - సుజనుడులోకిక సుమతిసుందరుడు - పరమభక్తుడు నిధియోగ ఫలితధరుడు - మరుని వితర్కించు మరిధర్మశాలి - దండియగు సారంగధరునకు నిన్ను - పెండ్లి శాయగదలచి పెంపుతోనున్న - లేమనీసౌందర్యమె పారజూచి-కాముం

లితుడై యుంది - సుతునకిచ్చి నిన్ను మతిహీనుడుం
డ్లి యాడెనె పంకజాక్షి॥

వ. ఇట్లు విన్నవించిన చెలులకు చిత్రాంగి యిట్లనియె.

క. సుతునకు గూర్చిన యా
పతిసిటు పెండ్లియాడ భూ - పతులకుదగునా,
ఇతడిటు జేయుట పూర్వా
కృతమని యోచించిరమ్మ - సతులకుభువిలో.

దరువు - నాదనామక్రియ - ఆది.

మోసమాయె ఇట్లవుటమదికి । దోచదాయె॥ అనుపల్లవి॥ మోస మాయె మనుభూసురుపటములో । రాసిపంపిన రాసుతుగానక॥ మో॥ భూతలంబున నీతిదప్పియిటు । ఘాతకి ఖలుల హేతు వెరుగక॥ మో॥ అంగననాసరి శృంగారుడు సా । రంగధరుని ఓఅంగనబాసి॥ మో॥ నాదు సఖుని యేనాటికిజూతునో । వేదశైలహరిపాదము సాక్షిగ॥ మోస॥

ద్విపద.

తరుణిరోనానోము తలపంగవశ మె-కరుణలేమి జేసి కమలగర్భుండు- ఆడుదానగ జేసె అలసట జెంద - చూడరే ఓ పుణ్యసుదతులారా - జోడు గూర్చినబ్రహ్మ చూడంగలేక - యడబాపివృద్ధుని యొసనన్నుద్రోసె - ఎన్నడుజూతునే వెలదిరోవాని - కన్నెనా విరహంబు కడునిల్వదమా- బాసిల్లుభూషణాంభరముసీకిత్తు - రాసుతునిదేరమ్మ రాజీవనేత్రి - అని యిట్లు కుందుచు అపుడు చిత్రాంగి - దిన మొక్క యేడుగ దీటుగావింప - సారెసారెకువిధిని దూరి తలయూచి - సారంగధరురాక సఖిగోరుచుండె॥

సారంగధరునికథ.

ద్విపద.

అంత సారంగధరుడను రాజసుతుడు - సంతోషమున స్వ
సఖులతోగూడి - ఆటలాడను వెడలె ఆవేళ వనముకు - వాటముగ

తరు ♦ జలజాక్షి పన్నీట జలకంబులాడి ♦ పట్టు పుట్టముగట్టి పసిడి[illegible]ర వికె ♦ దిట్టముగ తొడవి దిద్దితిలకంబు ♦ కురులునున్న గదువ్వి కురుచ జడవైచి ♦ సిరిమల్లె గొజ్జంగు లమరంగముడచి ॥ ముత్యాల పావట ముంజేతికడియముల్ ♦ రత్నాలు చెక్కిన రవ కెంపు ముక్కెర ♦ కమ్మలు ఝుమికీలు కాళ్ళపావడలుయెమ్మెమీ[illegible] మెరయు వేళ్లుంగరములు ♦ గజ్జ లొడ్డాణంబు ఘనముగమ్రోయ ♦ ముజ్జగంబులు గెలువ మోహినియనగ ♦ చెలికత్తెలనుగూడి చేరికొల్వగను ♦ చెలువొప్పు చిత్రాంగి దేవితా వెడలె ॥

జంపె - ఆట.

చిత్రాంగివెడలెను మిత్రచేడెల గూడి । చిత్రవైఖరి పలుకు చిరు నగవుతోడన్ ॥ పల్లవి॥ సొంపు సడల యింపలర కులుకుమించి । సంపెంగి విరులు కొప్పొంక ములతోడన్ ॥ చి॥ జరిగచీరెయు మంచి జరిపావడల తోడ । గురుకుచంబుల రవికె గుత్తంపుతోడన్ ॥ చి॥ పలుచకెమ్మోవి చక్కెర పానకముతోడ । చిలుక పలుకుల ముద్దుకులుకు లలరుచును॥ చి॥

చిత్రాం.

హంసనడలువాల్ బెళుకుచూపులతోడ । ఇలవేదశైల శ్రీహరి నుతిం
చుచును॥ చిత్రాంగి॥

దరువు. రేగుప్తి - ఆది

వెడలే చిత్రాంగి చూడరమ్మా॥ ఓయమ్మలారా॥ వెడలే చిత్రాంగి చూడరమ్మా॥ అనుపల్లవి॥ వెడలెను కడువడి పుడమీశునిపతి । కుడియడిపడితులపై కరములునిడి ॥ వె॥ హరిసాక్షిమోముచంద్రాకాంతి। సరీబోలుయింతి । కరిరాజనడలు అలవూబంతి । విరులవాసనలు వీధుల కెగయగ । పరిమళవిడియము కరములగ్రైకొని॥ వె॥ పలుకూచిలుకాలముద్దూకులుకు॥ కలికీవాల్ బెళుకు । తోలకారి తళుకు చెక్కిళ్ళోలుకు॥ అళికుంతలి మణిహారము పయ్యెద । కులుకు । కుచములు గుమిగుమియాడగ॥ వె॥ నారీగంధర్వ సఖులామీరి॥ ఒయ్యారి చెలినీ । చేరిపొగడిరిసుదులుకోరి॥ వారిజాక్షి వేదాద్రిహరిని వే। మారకధీర విచారము జేయుచు॥ వెడలే చిత్రాంగి చూడరమ్మా॥ ఓయమ్మలారా॥ వెడలెచిత్రాంగి॥

ద్విపద.

వినవమ్మ పాండ్యభూ విభుడు చిత్రాంగు - డనురాజ శేఖరుడతివెనాతండ్రి - అతనికి పుత్త్రినై అయిశ్వర్యమునను - హితవుసుండగసోద్యమింటినేనొకటి - భూసురులు మాతండ్రి భూమీశుకడకు - భాసురంబగు చిత్ర పటము దెచ్చివ్వ - యింతికిసరిబోలు యీ రాజసుతుడని - పంతంబుచేనాదు వట్టిగైమ్మని - నారూపు రేఖలు నరుదైన పటమున - తిరుగా చెక్కి భూసురుల కందివ్వ - జనివార్తలచ్చట చయ్యన దెలుప - జననాథుఖడ్గంబు బనిచి లగ్నమున - మనుజేశకర్తని మారాజ్యకోలది - వనితకు పెండ్లి జాయవలయు వేవేగ - అనిపలుక సంతోషమున పెండ్లిజేసి - ఘనసుగననుబంప గావచ్చిచూడ - పటమందు నేగోరు ప్రాణేశరూపు - కటటు నాకండ్లగానంగదాయె - యెటువంటి దీవింత యెరిగింపరమ్మ - యిటు హాయవిధికృతం బిటుజేసె గదరే ॥

పూలంగి వనరంగతోడవి - మొలదట్టి బిగియించి - మోపైనుసిడ్డి కళగుల్కుసిరమున కల్కితురాయి - చెలువొప్ప ధరియించి చంద్రహారా ములు - బలువైన సందిట బాజిబంధులుమెరయ - ఫాలమున తిలకంబు పైవల్లెవాటు - చాలశృంగారుడై సారంగధరుడు - తేజమొందిన రాజ భవనంబు విడచి - రాజవీథికివెడలె రయమునావేళ ॥

దరువు - మోహన - ఆది.

రజితశైలహార శంభోశివ । భసితచర్మధర శంభోశివ॥ అనుపల్లవి॥ ఫాలనేత్రహార శంభోశివ । శూలపాణిధర శంభోశివ॥ ర॥ వృషభవాహన శంభోశివ । విషహరంజని శంభోశివ। ర॥ భుజగభూషణ శంభోశివ। త్రిజగపోషణ శంభోశివ ॥ ర ॥ భస్మలేపన శంభోశివ । భిక్షుదేహినాం శంభోశివ ॥రజిత॥

దరువు - కాంభోది - ఆది.

వేంచేసె రాజనందనుడు॥ సారంగధరుడు॥ వేంచేసె రాజనంద నూడు॥ అనుపల్లవి॥ వేంచేసెనువడి వేడుకలలరగ । కాంచి భటులు కైవారముశాయ॥ వేం॥ రత్నాహారము లప్పుడుధరించి । చెలువొప్ప కనక చిత్రభూషణముల మెరయమించి॥ మిత్రులైన తన యాప్తుల గూడక । చిత్రవైఖరుల శృంగారముతో॥ వేం॥ చేరిచెలికాండ్లు తన్ను గొలువా । సారంగధరుడు। కోరినసద్గురుని మదిలోదలువ సారెకు నాసరి ధీరులెవ్వరని । చేరిమాధవ శంభోయనితా॥ వేం॥ సుందరవదనారందు డయ్యె । సారంగధరుడు । మందాహాసానపూర్ణుండయ్యె॥ సందిటబాజీ బంధులు మెరయా । నందముతో వేదగిరి హరియనితా॥ వేంచేసెరాజ నందనూడు॥ సారంగధరుడు॥

వ. ఇట్లు సారంగధరుడు రాజవీధుల కేతెంచి తన మిత్రబృం దములంగని యిట్లనియె.

చిత్రాంగినాటకము

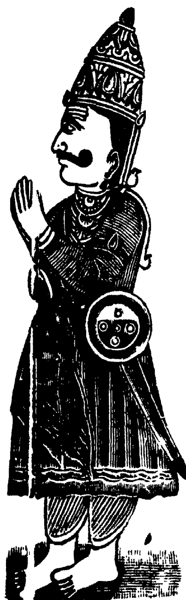
దరువు - నాదనామక్రియ - ఆది.

ఆడుదామా । అన్నయ్య ఆట । లాడుదామ ॥ అనుపల్లవి ॥ ఆడు దామమన మేడుకలలరగ । కూడిబాలులము గుమిగొని విరిచెం ॥డ్లా॥ పంతముతో పురి రంతులుజేయుచు । గంతులిడగ పూబంతులు చేకొని ॥ ఆ॥ రంగుగ వీధుల పొంగుచు మరిమరి । చెంగుచెంగుమని బొంగ్రాల్ పందు ॥గూ॥ వేదశైల శ్రీ నాథుడైనహరి । పాపముసాటిగ పరిపరి విధముల ॥ ఆడుదామ ॥

కందార్థము.

బిరబిర వనములో దిరిగెడి శుకపికంబుల ♦ ధీరత శోధర్క, దరు ముక పదుగుక మెల్లను, ముదముచు లంఘించివేగ ♦ ముద్దులాడుదమా॥ సరసునధర్మికి । రద్దుచేయుదమా ॥ పద్దులాడుచు మనము పదుగురు వకరీతి । వద్దికనుండిన ప్రొద్దుబోవదు మంత్రి ॥ ముద్దులాడు ॥

వ. మరియు నాబాలకులతో రాజకుమారుం డిట్లనియె ॥

మత్తకోకిల.

సదయులార వినుడినాదు మధురమైన పలుకులన్ । మదిగ్రహించియు మిత్రులారా మనదునగరికినేగియున్ । నిధితముగ బారావతంబుల యిటకు గ్రక్కున దెండికన్ । ప్రాణముపోవదుయేమియిఖ నావద్దనుండెడి బాలకుల్॥

క. అనియిట్లు ఆజ్ఞయొసంగిన, వినయంబున పల్లటీల ♦ విడుదులకేగి ।
గొనివచ్చి నపుడుమిత్రులు, గనిపాకములను రెంటి ♦ గొకొనిపలికెన్ ॥

దరువు - ఏకతాళం - ఖరహరప్రియ.

రార మంత్రిశేఖరా । పావురమువిడతుర । రార మంత్రిశేఖరా మారకోటి మీరుశూరధీరసత్ కృపాకర॥ పల్లవి॥ యెల్లజములుచూడగ తెల్లపావురంమిడతుగా । ఘల్లుమనుచుయెగరగ యుల్లము రంజిల్లగ॥ రా। గావున దీనియందము । నీవుజూడచందము । పావురములపందెము పసందు గాడుకుందము॥ రా॥ ధరనువేదశైలుని । దనరలక్ష్మీనాధుని నిరతమూనమ్మితిని । పరమభక్తపాలునీ॥ రారమంత్రిశేఖరా॥

క. పదగురుచూడగపక్షిని, వదలిన గగనంబు ♦ కేగ వసుధీశుం,
డిరయేమి గానదాయని, మదిశంకర నొందిమిన్ను ♦ మరివివరించెన్.

వ. ఇట్లు యెగరినపక్షిని గానక బాలురు నలుదిక్కుల వెదకుచున్న సమయంబున గగనంబు ముట్టియున్న పక్షినీక్షించి సారంగధరుడు యిట్లనియె.

యాలలు.

వేటాకోటాలిడచి వనము తోటలన్నీ దాటి గగన । బాటకేల బోతివేనీవు॥ ఓ బారావతమా॥ నీటులలర యిందు రావేమె॥

అందెలు గజ్జాలుకాళ్ళ । కంకముగా మొరయామేటి । లందిపోద్దాయిందూరావేమె॥ ఓ బా వతమా॥ డె మూరా నందామందాగ॥

క. ఇట్లు సారంగధరుడు రాజవీధుల మిగుల కలువవ ఉం వెంట లాడచున్న సమయంబు చెలులు చిత్రాంగికడకేగి సారంగధరుని రా

· ఘేడకుబోయి పల్లటిదెచ్చెదా నినునేమెచ్చెదా॥ తం॥ భాసురంబుగ బుదశైల దాసపోషక మీకు జప్పాజాలనూ॥ నేనీవేళనూ॥ తం॥

[illegible]యు కయిదంచు సారంగధరుని వయోరూప లావణ్య
భోరున మూర్ఛిల్లె నంత.

క. జలజముఖీ మూర్ఛనొందిన
గని కాంత లెల్ల దెలిసి ♦ కనుభయ మొదవన్,
యిఁక యేమి చాన నోఁపని
దలపోయుచు నొకరికొకరు ♦ వాపోవసిరి.

క. పన్నీట జలకమార్చియు
కిన్నియ కుచా క్రియలు ♦ గావించిన తా,
తిన్నగ తెలివంది చెంగటి
కన్నెల కిట్లనుచు బలికె ♦ కడు ప్రియ మలరన్.

చిత్రాంగి - దరువు - ముఖారి - జంపె.

అక్కనాతని బొగడ అజుకైనదరమటె । శక్యమావర్ణించి జెప్పనా తరమా॥ కల్లి॥ అలమన్మథుని మీరు అతనియవ్వనతీరు । కలువరేకులు మించి కనులు విరిసించు॥ అ॥ పణతిరో అధరంబు పగడంపులతబోలు । దిన కరుని సమరేగు దీటు ఆననము॥ అ॥ ఇంద్రుడో చంద్రుడో కందర్పజనకుడో । గొంధుగానకభూవిభు నందను సాటి॥ అ॥ ధర వేదశైల శ్రీహరిని యీనాటికి । కనివెల్ల ధీరనా కనులజూచితిని॥ అ॥

వ. అని యిట్లు సారంగధరుని వర్ణింపుచున్న సమయంబున నున్మత్త ప్రేరేపన పికవాణిల్ల నక్కాంత యిట్లనియె.

కందార్థములు.

కి॥ కీరమా చిలుకల, పలుకులు పలికించినాడు ♦ పయ్యెద కొనిబల్, తలమిడి పిరిశరములతల్, తళరుఘళివులకు తాళా ♦ జాలను॥ నేజూడ పసి బాలను । బాలివిడచినా జోలిమానురతి । జాలుడు సీనడి తెలికి॥ తాళా

చిత్రాంగినాటకము

క.

-"యేరా నామంత్రికొమార | సారసాక్షికడకునే జనుటాకుమేరా| "భారూణిజనులునవ్వెగా | ధుర | చారనీవిటులాడ తగదుపోపోర|| యే||

జలజాక్షికడకు గుప్పాంగి | తలపెట్టెజనకు యాతరుణిలోలాంగి వలపింపగలదు చిత్రాంగి | బలవంతమున భంగపరచు లతాంగి|| రా||

ధరణిలో తల్లినిజూచు - టగుగ అబ్జాక్షి యేలమోహించు | వరవేదశైల శ్రీవాసు | యీరకముమాటలాడ కరుణెడబాసు|| యేరా నామంత్రికుమార||

యేలలు సంవాదము.

వినరామంత్రి ఘనుడానాతో | మనసూనందుకపటాముంచి|| యెనసినట్టిమాటలాడేవు|| ఓ మంత్రితనయా మనసునందు మరియా దుంచాక||

లోకనాథ మదిలో యేమో యేకామైన తామసమున | ప్రాకట ముగ బలుకూటిదియేమి|| ఓ సారంగధర | మీ కోపమునకు తాళ జాలనూ||

కూరిమితో తల్లికడకు | కోరిబాలసంగతముదేను | ధీరమతిచే నగరికేగెద | ఓ మంత్రితనయా | క్రూరమాటలాడనేలా||

నీదూరాక కెదురుగాచి మోదముతో నగరునుండీ|| నాదుపలుకూ లాలించావు|| ఓ సారంగధరా|| వావమేల పలదా పావురము||

ముఖారి - ఆట సంవాదము.

తంత్రవాదివి మంత్రితనయ యెంతనేర్చితి వింతలోన పాతకీ|| కూలాఘాతకీ|| రంతుజేయుట పంత మేలను కాంత మేడకుబోవనీకుజల్లదూ|| మందిరంజల్లదు|| కోరిపావురంబుపై నాకూరిమిని విడువంగజాలను బాలకా వాదముచాలికా|| మచ్చు ర్రకంటిలుజాచ ముందుగ వచ్చుసింగెలు పెక్కు విధములగానవూ|| మూర్ఖముమానవూ|| తంత్ర|| యెల్లనీకు కేలర నాతల్లి మేడకుబోయి పల్లటిదెచ్చెదా నినునేమెచ్చెదా|| తం|| భాసురంబుగ వేదశైల దాసపోషక మీకు జవ్వాజాలనూ|| నేనీవేళనూ|| తం||

చిత్రాంగినాటకము

గనిమంత్రి నీచవాక్కులు
విని శ్రీహరియటంచు - వీనులు గప్పెన్.

సా - కందార్థము.

యోచన లేకను పలువిధ, నీచపు వచనములుపలుక - నీమది కెటులన్, దోచక పోయెన మంత్రీ, రాచల నిట్లరడిచాయ। రాదురా। పినతల్లిచారా। బోదురా॥ మా సరివారలు జూచి నవ్వేవరని దోచక నీవిటు నీచములాడ॥ రాదురా॥ పినతల్లిచారా బోదురా॥

మంత్రి - కందార్థము.

పోవలనని యెన్ని గరపిన, భావంబున క్రూరమంది - బలుకుట తగునా, తీవరమున యింతికడకు, దేవర మీరేగుదెంచూ - టెందునా। రత్నాంగివర నందనా॥ సావధానమది సైపకనీవిటు। భూవిభుని సతికడ బోవగ దలచుటెందున॥ రత్నాంగివరా॥ నంనన॥

సంవాదము జావళి - నవరోజు - అట.

రాజేంద్ర వినుము నామాట। పూజితంబుగాదు పోవకచోట॥ రాజేంద్ర వినుము నామాట॥ పల్లవి॥ ముదిత నీకిల్లాలుగాను। మదినెంచి మీతండ్రి మగువగైకొనెను। విధిదూరి చిత్రాంగెప్పుడును వదలాక నినుగూడ వాంచలిడచూను॥ రాజేంద్ర॥

చిత్రాంగి నాటకము

క. ఇట్లు చిత్రాంగి విరహవేదనచేత సారంగధరునిరాక కెదురు చూచుచుండెడి సమయంబున రాజనందనుని వేటపావురంబు గగనంబు ముట్టియున్న వీక్షించి యిట్లనియె.

క. అప్పుడు సారంగధరుడు
చప్పటలిడి కన్ను ♦ సైగన బిలువన్,
గుప్పుక దుమికెను పుడమికి
నప్పక్షిని బట్టబోవ ♦ నాసమయమునన్,

గీ. కలికి చిత్రాంగికలరవ ♦ పక్షిగాంచి
పిలువ పెళపెళలేచి ♦ పినతల్లి మేడలో,
వ్రాలినగైకొని వనిత ♦ లోకమూల
మరుగుజేసిరి ముదిత ♦ మందిరములో,

సా. క. మేడలో వ్రాలినపల్లటి
జాడలుగని రాజసుతుడు ♦ సరిగుసబల్కెన్,
నేడేగి జనని మేడకు
వేడుక లలరంగపక్షిని ♦ వేగము దెత్తున్,

వ. ఇట్లు బలికిన సారంగధరునకు మంత్రినందనుండు ఇట్లనియె.

ద్విపద.

ఇచ్చరవినవయ్య జనపాలతనయ ♦ మచ్చ్యకంటిలుజార మరి యాదగాదు ♦ రాజులేనట్టి యా రాణివాసముకేగ ♦ పూజితంబగున నీ బుద్ధినూహించు ♦ యిదిగాక యింతినీ కిల్లాలుగానెంచి ♦ పదపడిమీతండ్రి పరిణయంబొందె ♦ నదిమొదలుకొని చింత అతివనినుదలచి ♦ ముద మొప్ప చెలరేగి ముదితయేవేళ ♦ వసలనితమకమున వసిత నినువిడదు - పదముల హృదయము చాలించుపోవంగ ♦ వందయ్య రాజేంద్ర వలదు యిచ్చటికి ♦ చెలికడకు మరియొకని చేరంగబంపు ॥

సా॥ కం. అనియిటు పలికిన మంత్రి
తనయునిపై కోపవృద్ధి - తహతహపడుచున్.

చిత్రాంగినాటకము

సుందరమగు చిలుకతేజినీ, కందంబనివిఱ్ఱవీగి । కాంతల ౯.
తొందరజందక శ్రీహరి, నందన నన్నారడి ॥ చాయక॥ పోపోరరతి -ఖ
నాయక ॥ మందబుద్ధి చెన్నొందకుమరినీ । పందెముపాడవు నిందెలు పాలు
చాయం ॥ పోపోరరతినాయక ॥

మరుడిరి నాపైవిరి, శరములు నీవసాగె వీని । చేటొనరింపగ
దనివిల్కానితో, పరిపరివిధములమీరు ॥ నిలుపరే ॥ స్థిరబుద్ధినాకు
రే ॥ సిరిబోణిరొనా పరసుడు లేడు ॥ మరునితోడనే గరపిన విధము
కెటుఖుపరే ॥ స్థిరబుద్ధినాకు నిలుపరే ॥

ముఖారి - ఆటతాళం.

అమ్మచల్లరో కమ్మవిల్తుడుగుమ్మె పూలమ్మూలధాకకు దాళనే
నేనీవేళనే ॥ అనుపల్లవి ॥ అంగనాగుప్పాంగ నామదినంగుడగు సారంగ
ధరనిటు ॥ కేగదే వేగమెపోగదె ॥ అ ॥ రాజనందను నిటకు దెచ్చిన ।
పూజితంబగు బాజిబంధూలిచ్చెద ॥ నినునేమెచ్చెదా ॥ అ ॥ అందముగ
రత్నాలుజెక్కిన కుందనపు పతకంబులొసగెద ॥ యింతిరో పూలాబంతిరో
॥ అ ॥ మందయానరో వేదశైల ముకుందునకు నాయందుప్రేమ నిలుపవే ।
నామొర దెలుపవే ॥ అమ్మచల్లరో కమ్మవిల్తుడుగుమ్మె పూలమ్మూలధాకకు ।
దాళనే । నేనీవేళనే॥

క. ... మీ కూర్మి నందన
నతికెక్కిన మన్యబుద్ధి ♦ నూహించకనీ
మతిచెడి భూపతి ప్రియ
సతికడ జేరంగవలదు ♦ సద్గుణశాలి.

సా. క. ఏలను విపరీతంబులు
చాలును యీసుద్దులెదుట ♦ చదువగ నేలా,
లోలాక్షి కడకువలదని
ఫాలాక్షుడు జప్పనాదు ♦ ప్రాణము నిలువన్.

వ. ఇట్లు బలికిన మంత్రి సుబుద్ధిమాటలు తృణీకరించి రాజనందనుండు చిత్రాంగిమేడ కేతెంచువిధం బెట్లన్న.

గీ. కోటలు పేటలు కొలువుకూ ♦ టములుబాసి
మేలైన చిత్రాంగి ♦ మేడ జేరి,
ముత్యాలతోరణ - ముంగిళ్లు బాసి
రత్నంపు మేడలో ♦ రమణిగాంచి

గీ. గంధంబు కస్తూరి ♦ గమయించునచట
ముక్కి మొప్ప ముత్యాల ♦ మ్రుగ్గులబాగు,
చూడచిత్రమైన ♦ సుందరి మేడ
వర్ణించియిట్లనె ♦ వసుధీశు సుతుడు.

క. దండము సజ్జనపాణి, దండము మ్మృతుపాన్న వేణి ♦ దయనేలుమునా।
దండము మంచి లేంద్రసతి, దండమునను గన్నతల్లి ♦ ధర్మచరిత్రీ ॥

వ. ఇట్లు బలికిన సారంగధరుని వయోలావణ్యంబు మనంబున వీక్షింప దొడంగె.

చి. సీ. మంచియౌవనరూపిని ♦ యందమెన్నినచాలు, కందర్పజనకుని ♦ గాంచనేల। సుందరాంగునివసన ♦ చందమెల్లనుచూచి, చంద్రుడొక వేళ సి ♦ గ్గొందునేమో । నిజముగయీతని♦సృజియింపగోరిన, అజుడెట్టిలగ్నంబు ♦ లందినాడొ । మగువలభ్రమియింప ♦ మకుటడా

రికిబిడ్డ, దగుచు గౌరీనాథు ♦ దరిగానేమో । చక్కదనమున మ
రుచి ♦ ధిక్కరించి । నిక్కి పెంపెక్కుచున్న యీ ♦ నీటుకాని । రా
న్న టికిగూర్చితివి యీ ♦ శ్వరాయనుచు । కుందుచునిట్లనె - మం
దయాన.

చిత్రాంగి ద్విపద.

తేజమలరగ నీకు తెలియ బలికెదను - రాజు కెక్కిన ప్రజ్ఞ రణ
ఝారుడవగు - ఆడవారికి మ్రొక్క అడినీకుజల్లదు - నేడిందరిలోన
నెవరైనవిన్నా - అవల సరివారు అందరునగరె - భువినీశ నీవంటి
బుద్ధు డెందులనైన - కలడె కాంతలుజూచి ఘనుడనుచుబలుక - చెలగి
పున్నమనాటి చెందురునిరీతి - కన్నులపండువుగ గంటినీవేళ - వెన్నబెట్టుక
నేతి కెరువనేమిటికి - అనిపలికి చిత్రాంగి అతిమోదమునను - పన్నీట జల
సుద్ధి పాదపద్మములు - దీర్చిసుందరి పైటజీరంగ నిడుక - నేర్పుతోడుత్త
నిలచి నెలత యిట్లనియె.

చిత్రాంగిదరువు - జావళి ఆట - నవరోజు.

రావయ్య రాజకుమార । సావకాశమేల సారంగధరా । భూ
వారులెల్ల నవ్వేరా । పావురంబుయిత్తు పడకిల్లుచార ॥రా॥ అనుపల్లవి ॥
అగరుగంధము దెచ్చేదాను । సొగసుమేనుపై నెగజల్లెదాను । పొగ
రుగుబ్బలు గరియగాను । చిగురువిల్తునికేళి చవర నొక్కగను ॥ రా ॥
చక్కానివాడవురాజ నాచెక్కిలి నొక్కార ఘనవీరతేజ । నిక్కముగ
జేసేదపూజ నీవెక్కస పడవద్దు యేరా రవితేజ । రా॥ అధరమోవిపాన
మిచ్చి । సదయనాతో రతిసల్పార హెచ్చి । విథిదూరి యంటిబల్ నొచ్చి ।
గదియ గూడర మరుకేళిని మెచ్చి ॥ రావయ్య॥ యుల్లాము రంజిల్లాగాను
రతి । వల్లాభు కేళిలో కొల్లలాడినను । మల్లెమొల్లలు కొల్లగాను ।
కొల్లగాను । యెల్ల పారపూజ యే మారనేసు॥ రావయ్య॥ శ్రుతివేద
శైలశ్రీనివాస । సుతులొసరింతు నామతిసుసర్వేశ । సతమాట మీర
ప్రాణేశ । నే । సతిగావలెనీకు సకలలోకేశ॥ రావయ్య॥

చి. కం, ఎన్నడు రానివారలు - క్రన్ననిటు రాగనేడ ♦ కారణమెదో౯య,
పన్నుగ జేసెద కార్యము, లన్నియు వినిపింపవే స్తు ♦ లరమర లేకన్.

సా. కం. అమ్మా ముద్దుల పక్షిని
తెమ్మా పోయివస్తు రాజి ♦ నిమ్మా కినకవు.
బొమ్మా జాగేల శీఘ్రమె
ఇమ్మా చెలి కొండ్గురాతలి ♦ డిచెదనమ్మా.

సా-దరువు, కాంభోజి-ఆట.

పావురంబునుయిమ్ము పంతగించకతల్లి ॥ పంకజాక్షి । పావకాశీమేల సరగూనబోదు శ్రీకంఠునిసాక్షి ॥అనుపల్లవి॥ జోడుబాసి పక్షి మేడపై వ్రాలెను । జననిమీరు । నేడెతెప్పించుమి మోడెల పోయివత్తు తల్లి గారు ॥ సన్నుతగుణశాలి విన్నవించెదవార్త లన్నినీకు । నీ॥ చెన్నుడు లేనింట క్షణము నిలువరాదు । శరణునీకు ॥ తగవాయనేపచ్చి తల్లీరోనా

వేట పక్షినిమ్మా । కదుబొబ్బలిడచేరు కలికినా చెలికాండ్లు కల్పబొమ్మా ॥ చెన్నుమీరగ వేదశైలవాసుని పూజ చాయనేను । ఓ । సన్నుతాంగిరో మంచి సమయము గావచ్చె । జరిగెదాను ॥

చీ - కందార్థము.

ఆంరాసుంచరగాత్ర రారా ఘనరాజపుత్ర ♦ దయముస చేకో వేరా పలరాజకేళికి, రారా । నామోహవినోక్క ♦ రాజకుమార ॥ రావేల తాళ । లేరా సుధీరా । ఏరానేఘుటియోర్వ లేరా సుమశరుబాధ । దీనతాపము పాపవేరాగ భీర । రాజకుమార । రావేల తాళ లేరాసుధీర.

సా - కందార్థములు.

జనసి స్త్రీసడతలునే, గసలేకను హీనుడగుచు ♦ గ్రక్కున యిటకుర్ జను దెంచితి సీముద్దుల, తనయుసి మోహించినీకు ♦ తగదుపూబోణి ॥ దయనేలు సిద్ధపాలరాణి ॥ ఘనముగ నాబంగారదవలి పాయ్యోరగాని ॥ మనమున స్త్రీరి కోర్కెలను నిల్పుటకునీకు । తగదుపూబోణి ॥

చి - దరువు. కమాస్ - ఆట.

రారా రాజకుమారధీర । రాజ శశికులరత్నమా । ధారుణీంద్ర మదనదాహము దీర్పనీకిది చిత్రమా ॥ రా ॥ ౧ ॥ చూచు సక్కలరాజు నాసరిలేదు సుందర మెక్కుచు । వేడుకలరగ యిగువురము రతిక్రీడ సల్ప గచొక్కుచు ॥ రా ॥ ౨ ॥ జనకుడిల్లని మానిశంఖచె । వెనుక ముందును చూడక ॥ మనుజనాయక సిగ్గుమానర మనము । నిశ్చయముంచక ॥ రా ॥ ౩ ॥ నాదుకౌగిలి యడపకను నరనాథ చూడర . వేళను । వేదశైలా వాస మదనవేధ కోర్వగజాలను ॥ రా ॥ ౪ ॥

దరువు, సంవాదము - నాదనామక్రియ - ఆది.

ఏలనమ్మా॥ చిత్రాంగి దేవి ॥ ఏలనమ్మా ॥ ప॥ ఏలనమ్మసీ బాలుసిపైనిక । జాలిజందగను మేలలె జనసీ ॥ ఏ ॥

చి॥ మానవేంద్ర॥ నన్నేలవేర॥ మానవేంద్ర॥ మానవేంద్రనిను మానజాల సమ। ధ్యానముతోనే జాననునేలవే॥ మా॥

సా॥ పల్లవోష్ఠి నాతల్లి యనుచునే। పల్లటిగొని పోవెళ్ళనువ స్త్రీ॥ యేలవమ్మా॥

చి॥ కోరినిన్ను వేసారితినావెధ। ధీరకమున్నే జారగమేర॥ మా॥

సా॥ లోలనయన పరస్త్రీలనుగూడిన॥ కాలునిపురిలో గూలెము జననీ॥ ఏ॥

చి॥ యింకయిటాన వేసగిరి హరిసాక్షిగ। శంఖనందలినా వంక జూడర॥ మా॥

సా - మత్తకోకిల.

అమ్మ ముద్దులగుమ్మ పత్నిని తెచ్చుపోయ్యెద నిప్పుడుర్। లెమ్ము సరసమాండ జల్లదు నమ్మినీకుతనయుడర్। రమ్మురమ్మని నాదుభృత్యులు రభసమొందెద రిప్పుడుర్। కొమ్మ బంగరుబొమ్మ పాపునమిచ్చి పంపవె మ్రొక్కెదర్॥

చి - కందార్థము.

గతిచెడి పరిపరివిధముల, బతిమాలిన వినవెయెంతో - భల్కఠిన ముతో, ధృతిచెడ నాముదినోచ్చ, పతివల్లభుకేళ్ళచేరి - నారానుప్పాంగ॥ రాజసమ నీకేరాసాంగ॥ హీతపూగనేనీకు సతీసీగ నొనగూర్చి॥ పతి హీనుడగు బ్రహ్మాక్షితి నిట్టిగతిజేసె। రారనుప్పొంగ॥ రాజసమునీకేల సారంగ॥

సా - కందార్థము.

చపలాక్షి నీకుబిడ్డను। విపరీతములాడ జనులు విని నగరటె నీ, కపటము దెలియకనిర్। కపటుడనై యిటనువ స్త్రీ - గదవెనాతల్లి। యింతటిదాన వని యెరుగ తొల్లి। అపరాధినయి పత్నీ నడుగవ స్త్రీని గాని। నెపము మోపెదవాని వుం మెరుగ లేనైతి॥ గదవెనాతల్లి॥ యింతటిదాన వని యెరుగ తొల్లి॥

వేట పట్టినిమ్మా । కడుబొబ్బలిడ చేరు కలికినా చెలికాండ్లు కల్పబొమ్మా ॥
చెన్నుమీరగ వేదశైలవాసుని పూజ చాయనేను । ఓ । సన్నుతాంగిరో
మంచి సమయము గావచ్చె । జరిగెదాను ॥

చి - కందార్థము.

శృంగారసుందరగాత్ర, రారా ఘనరాజపుత్ర ♦ నయమున చేకో వేరా వలరాజుకేళికి, రారా నామోహవినోద ♦ రాజకుమార ॥ రావేల తాళ । లేరా సుధీరా । యేరా నేఘనమోహార్వ లేరా సుమశరబాధ । దీర్వాహము పావవేరాగంభీ । రాజకుమార । రావేల తాళలేరాసుధీర.

సా - కందార్థములు.

జనని స్త్రీనడతలునే, గనలేకను హీనుడగుచు ♦ గ్రక్కున యిటకున్ జనుదెంచితి నీమున్ద్రుల, తనయుని మోహింపనీకు ♦ తగదప్పూబోణి ॥ దయనేలు నిద్ర పాలరాణి ॥ ఘనముగ నను బంధకవని పాయ్యాగగాని ॥ మనమునిస్త్రరి కోర్కెలను నిల్పుటకునీకు । తగదుపూబోణి ॥

చి - దరువు. కమాస్ - ఆట.

రారా రాజకుమారధీర । రాజ శశికులరత్నమా । ధారుణీంద్ర మదనదాహము దీర్పనీకిది చిత్రమా ॥ రా ॥ ౧ ॥ చూడు మక్కల రాజు నాసరిలేడు సుందరమెక్కుచు । వేడుకలరగ యిరువురము రతిక్రీడ సల్ప గచొక్కుచు ॥ రా ॥ ౨ ॥ జనకుడెల్లని మదిసిశంఖచె । వెనుక ముందును చూడక ॥ మనుజనాయక సిగ్గుమానర మనము । నిశ్చయమందక ॥ రా ॥ ౩ ॥ నాదుకౌగిలి యడపకను నరనాథ కూడర వేళను । వేదశైలావాస మదనవేధ కోర్వగజాలను ॥ రా ॥ ౪ ॥

దరువు, సంవాదము - నాదనామక్రియ - ఆది.

ఏలనమ్మా ॥ చిత్రాంగిదేవి ॥ ఏలనమ్మా ॥ ప ॥ ఏలనమ్మనీ బాలునిపైనిక । జాలిజెందగను మేలటె జననీ ॥ ఏ ॥

చి॥ మానవేంద్ర॥ నన్నేలవేర॥ మానవేంద్ర॥ మానవేంద్రనిను మానజాల సమ। ధ్యానముతోనే జానను నేలవే॥ మా॥

సా॥ పల్లవోష్ఠి నాతల్లి యనుచునే। పల్లటిగొని పోవెళ్ళనువ స్త్రీ॥ యేలవమ్మా॥

చి॥ కోరినిన్ను వేసారితినావెధ। ధీరకమున్నే జారగమేర॥ మా॥

సా॥ లోలనయన పరస్త్రీలనుగూడిన॥ కాలునిపురిలో గూలెము జననీ॥ ఏ॥

చి॥ యింకయిపైన వేదగిరి హరిసాక్షిగ। శంఖనందలినా వంక జూడర॥ మా॥

సా - మత్తకోకిల.

అమ్మ ముద్దులగుమ్మ పక్షిని తెమ్ముపొయ్యెద నిప్పుడున్। లెమ్ము సరసమాడ జల్లదు నమ్మిసీకుతనయుడన్। రమ్మురమ్మని నాదుభృత్యులు రభసమొందెద రిప్పుడున్। కొమ్మ బంగరుబొమ్మ పావురమిచ్చి పంపవె మ్రొక్కెదన్॥

చి - కందార్థము.

గతిచెడి పరిపరివిధముల, బతిమాలిన వినవెయింతో - భల్ కఠిన ముతో, ధృతిచెడ నామదినొచ్చెన్, రతికల్లభుకేళిచేరి - రారానువ్వాంగ॥ రాజసమ నీకేరా సాంగ॥ హితపూర్వనేనీకు పతిసిగ నొసగగార్చి॥ పతి హీనుడగు బ్రహ్మకృతి నిష్టిగతిజేసె। రారనువ్వాంగ॥ రాజసమునీకేల సాంగ॥

సా - కందార్థము.

చపలాక్షీ నీకుబిడ్డను। విపరీతములాడ జనులు విని నగరటె నీ, కపటము దెలియకనిన్। కపటుడనై యిటకువస్తి - గదవెనాతల్లి। యింతటిదాన వని యెరుగ తొల్లి। అపరాధినయి పక్షి నడుగవస్తినిగాని॥ నెపము మోపెదవాని వుర మెరుగ లేనైతి॥ గదవెనాతల్లి॥ యింతటిదాన వని యెరుగ తొల్లి॥

సంవాదము - నాదనామక్రియ - ఆది.

సదయనాతో రతిసలుప మటన్నను బెదరిపొయ్యే వేమోయి నీ। మదిని సిగ్గుమానోయి॥ అనుపల్లవి॥

సా॥ జలజనేత్రి మా జనకుని గూడక జలగుముద్దులాడరాదు। నీ॥ వలదు యిట్లు వదరూచు॥ ౧॥

చి॥ వద్దజేరినా వలపుదీరయొక ముద్దివ్వరనాసామి । నీ । వద్దు జల్లబోదేమి॥ ౨॥

సా॥ ముచ్చటాడియొక ముద్దిడ నీ విభుడొచ్చు గూడు పోవమ్మా ఓ। మచ్చ్యకంటి మాయమ్మా॥ ౩॥

చి॥ సుందరాంగ నీపొందుగోరినే కుందుచుంటి యిన్నాళ్ళు నా। యందు ప్రేమనిడినేలు॥ ౪॥

సా॥ కుసుమగంధి పరపురుషునిగోరుట యుచితమేన నాయమ్మా నే। నిచట వెడలిపోదమ్మా॥ ౫॥

చి॥ సుతుడని పలుకుట హితవుగాద నే॥ పతిగావలెరా నీకు॥ సం। మతిలిడనాడగబోకు॥ ౬॥

సా॥ శ్రీతిరువేంగిరి శ్రీహరిసాక్షిగ పతిభూపాలుడెకొమ్మా। నే సుతుడనుగావలె నమ్మా॥ ౭॥

వ. ఇట్లు బలికిన సారంగధరునకు ప్రియవచనంబులచే చిత్రాంగి యిట్ల నియె.

చ. గీ. ఏమి చేయుదు నింక యేమందునిన్ను
నాపొందుగోరక - నరపాలతనయ,
జరిగిపోదలచితివి - జనవలదు మున్ను
సురులు పరస్త్రీలగూడరే. సుందరాంగ.

చ. సీ. చంద్రుడు గురుసతిని - పొందడే తొల్లిదే, వేంద్రుడంటడె న హాల్య - దేవిగోరి। గాధిసుతు డూర్వశిని - గలసె మోహ ముచేత, విధిగూడె బిడ్డను - వెరవులేక। వాసుదేవుడు బొందె

వనరమేనత్తను, దాసిగూడెనువ్యాస ధన్యుడెలమి। వనరి సుగ్రీవుండు - వదినెతోభోగించె, మనకు అరుదాయనా - మానవేంద్ర। స్త్రీలభోగముగోర - సురవరులుమున్ను। నేరరైరే మొయిానేర్పు ల్లెల్లవారు - నన్ను చుల్కనజాయ న్యాయంబు గాదు। లెమ్ము మరుకేళీ గలయంగ - యెమ్మెకాడ.

చి - కందార్థము.

బాలుడ నీపంతము, చాలించి శయ్యపైకి - సరగున రార, తూలాడిపోవనీకిది, యేలనుసుమశరునిబాధ - హెచ్చెరా॥ పైకొనవెనన్ను చెచ్చర॥ జాలమేలమరు, పాలద్రోయకను - నేలవె నెలతను మానక మరులూ॥ హెచ్చెరా॥ పైకొనవెనన్నూ ॥చెచ్చర॥

సా - కందార్థము.

వరసుతునిపైన మోహము, విరిబోణు లెందునైన - విడతురె ధరలో, సరిగాని నడత జగతికి - హరిహరి యిట్లాడజల్లా, దమ్మవే - పాయ్యెదపట్టి, నిమ్మవే॥ మీారీనవ్వూహచే సారెసారెనను - గోరుట నీకిదిమేరటె గన్న ॥అమ్మవే॥ పాయ్యెదపట్టి నిమ్మవె॥

చి - దరువు - కాఫి - ఆట.

సమయమిదేరార సారంగధరా। సుమశరుబారికి తమనిల్పలేరా। సమయమిదేరా సారంగధరా ॥అనుపల్లవి॥ మునునిన్ను పటమందు వరియించి యుంటి। మనుజేంద్ర యీావేళ మనసారగంటి ॥స॥ ననుజూచి లజ్జించి నగరెళ్ళబోకు। జననాయకుడు లేదు భయమేలమనకు ॥స॥ సురత క్రీడలుసల్పి సౌఖ్యించవేరా ॥ పరులు యవ్వరులేరు పడకిల్లుచార॥స॥ పగబట్టి విధియడలు బాపెనప్పటికి॥ నిగమాద్రివాసుని నెనరుంచి నిప్పటికి॥ సమయమిదెరార సారంగధరా॥

యాలలు - సంవాదము.

శృంగార నీసాటిభువి సారంగధర లేరానిపొంగి। అంగనావేచుట్ట ధర్మామూ। ఓ సారంగధరా ఇంగితామెరుగనైతీవి॥

సుందరాంగి నందనూల పొందూగోరె మంథ మతులు యెందునైన నుందూ రేమమ్మా॥ చిత్రాంగిదేవి॥ కందునే నీలాటి కాంతాల॥

మూరంకార నిను గోరూ ల్లెల్ల బూరూగ ఫలమూను చిలుక। పోరివ్యర్థమైన విధమూయె॥ ఓ సారంగాధర॥ కూరిమి సుంతైనా వుంచా వే॥

తల్లీరో నాపల్లాటిమ్మా వెళ్ళవలె జాగాయేనమ్మా। చెల్లునాటె హాస్యమాడుట। ఓ చిత్రాంగిదేవి॥ యల్లజనులు విన్నా నగరాక్టే॥

కటకాట ప్రార్థనము జాయ కఠినమైన రాయీగరుగు। కుటిల చిత్తామింకా కరుగాదే॥ఓసారంగాధర। కిఠికహృదయూడన నీకేజెల్లును॥

అమ్మారో వేదాద్రి హారిని నమ్మి।పూజా జేసేవేళ। సమ్మతితో నన్నూ బంపావే। ఓ చిత్రాంగిదేవి॥ కొమ్మనాపై కోపామేలాను॥

చి - దరువు - హారికాంభోజి - ఆది.

సారంగధర రతి కోరంగ నామతి। తీరంగననుగూడరా ।సారంగధర। తోరంపుకుచమూనా॥అనుపల్లవి॥ బిగునగు గుబ్బిగుబ్బ లెగనొక్క మనమునుబ్బ నగ మొగముతో బలుకరా॥ సారంగధర। చిగురాకు విడమందుర॥

చిన్నిప్రాయూవుదాస నిన్నేగోరితిగాన కన్నడ చాయూకురా॥ సారంగధర। నన్నెడబాయకురా॥సా॥

నాసరివాడవని యేసరివేడితిని। గాసిల్లచాయాధర్మమా॥సారంగధర। కాసంతపని భారమా॥సా॥

చయ్యూననావిరి చయ్యూను జేరుతరి। నెయ్యూముతో బలుకర సారంగధర। పయ్యెద తొలగింపర॥సా॥

వేదాద్రివాస నామీాదిదుక్రోధన। మాధవ ననుబోవరా। సారంగధర। బాధింప తగునాటరా॥సారంగ॥

వ. ఇట్లు చిత్రాంగి విరహవేదనచే సారంగధరుని బాహైకొను టరంగి

లుండు అతిభయంబున జరుగతరి అరికట్టిసుట్టి వడిదట్టిబట్టి ముట్టడిల్ల నప్పటితో రాసుతు డిట్టులనియె.

సంవాదము - దరువు - నాదనామక్రియ - అటతాళం.

తగునాటె తరలాక్షీనీకు । నగరాటె ననుగదియారాకు । తగ వుగాదిను నీకుతనయుడ । బిగువు తనము సారెసారెకు । చిగురువిల్తుని కేళి రమ్మనిమగువనా మొలదట్టిబట్టు॥ తగునాటొ॥ అనుపల్లవి॥

విడువాను యువరాజాదట్టి । ఝడియాను జననాథపట్టి । విడువ విడువను చిడిముడెందుకు । మడియనడతలు మానినాసరి । పడతు లెల్లనుజూచి నవ్విన । బిడయమిడచియు నిన్నుపొందా॥ కిడవాను॥

యేలనుయెలనాగకంతాము । చాలునూ చలమేలాయింత । గోల నీ దుర్భాష లీనుల జాలనోకగ నోవ్వానాయని । పాలబడితినటంచు నన్నీ॥ లాగుపోరుట నేలనహహా॥ తగునటొ॥

కందురా కలియుగము నీలాగు నందురా । యువిదలచీలాగు సుందరాంగుడ నన్నుగూడి ఆనందమొందక మందబుద్ధిచె । యొందు బొయ్యెద వేదశైల ముకుందసాక్షిగ నిన్నుపొందా॥ కిడవాను యువ రాజదట్టి॥ విడువాను॥

సా - ద్విపద.

వినవమ్మ ఓయమ్మ వినుముద్దుగుమ్మ - మనముచేకొని నన్ను మన్నించవమ్మ - యెచ్చుగానాతల్లి యనుచునేనిటకు - వచ్చితియింతనే మొలదట్టి బట్టతగదిపుడు - అనుచుఖడ్గముదూసి అలివేణిచేత - పెనసి యుండినదట్టి భీరమునగోసి - జనపాలసుతుడు జచ్చెరవెళ్ళజూచి - వనిత దుఃఖమున కృూరవచనములు పలికే॥

చి - దరువు - ముఖారి - ఆట.

పోతివా॥ రాజ॥ పోతివా॥ సారంగధార । పోతివా॥ రాజ॥ పో తివా॥ అనుపల్లవి॥ పోతివాయేమారొనూడీ రాతిరికిమీరాతంత్రి వచ్చును॥

పాతకుడనీ పాదబావాములు ప్రీతితో తరగింతునిజమిది॥ పా॥ నీచకా॥ స్త్రీలా॥ నెంచకా॥ నీచుడో యీశోద్దిలోన యోచనేటికి రేపుయింతలో। వాసికెక్కిన అడవిపాలు జేసెదను నా ప్రజ్ఞచూడు। యీశుపాతుకిగ తప్పదు నీరాశతో తలిదండ్రి దలచుకో పోతివా॥ చాలురా॥ యిదిమేలా యరా॥ చాలుచాలు బాలక నీవే పొయ్యేది విదిగొచూడు॥ వాలె ముగ మొలదట్టి నాచెయి వదిజిక్కెను నేను కత్తుల పాలు జాయక నిన్ను విడచిన। పసితులలో నిలువమాయబిలువు॥ పోతివా॥ రంజాపోతివా॥ మానవ్రా ముందా। గానవ్రా॥ పూని యింతటి వాడవనినే గానసైతిని పెక్కుభంగుల జానవాంతకు వేదశైల దీనపతుకు నెదుటయింత పూని చేయుట స్త్రీలగోష్ట మాటదందురు జన్మమునకు పోతివా॥ రాజ॥

సా - ద్విపద.

అపునపునె జనని నీవాడినమాట - చెవులకింపగునటె చెలియ నన్నిటుల - పలుమారుదూషింప నగవాడగాను - వెలది బిడ్డనుతల్లి యెన్నెన్ని విధుల - అనవచ్చువినవచ్చు అదిజెల్లునాకు - వనితకపటము పన్ని వల్లభునిచేత - శిక్షింతునంటివి శ్రీహరినాపాల - రక్షింతుపోయి వత్తు రమణియీవేళ - దయవుంచవమ్మ నిర్దయమాననన్ను - జయము నీకవునమ్మ జలజనేత్రి॥

వ. ఇట్లు చిత్రాంగిచే తప్పింపబడిన సారంగధరుడు భయభ్రాంతిచే డోలాయ మానసుండై నొక్కవిజన స్థళంబునం జేరి విలపింపదొడంగె॥

పా-సీ. యీవేళనాబుద్ధి - కీష్టమై యాచనటి, పావురంబులనేల - పట్టనైతి। నేలజల్లమూఢుడై - తేజినాడిరిగాని, రాజసతిమేడపై - వ్రాలనేల। వద్దనిమంత్రి సుబుద్ధిజెప్పిన వినక, వ్యర్థుడై పోతిని - వెలది కడకు। దీమనంబున యింతి - దీర్చుమనిమోహంబు, భామనామొలదట్టి - బట్టనేల. దట్టిచించిన చిత్రాంగి - పట్టిచలము। చెలువునితో జెప్పి - చేతులుకాళ్లుకర మొప్ప। నడవిలో కత్తులచేత నరకింతు ననిపలికె - నళినాక్షి రేపు॥

చిత్రాంగి నాటకము

చి - ద్విపద.

అంత నా చిత్రాంగి అవనిపయిఁవ్రాలి - చింతచే తలయూచి కొంత తడవు - ఘోరాంధకారపాపాత్ము ఆడిబుచ్చి - పోవ ధరపైని కాళ్లు పొందె నహాహా - నేడు నాపంతంబు యీడేర్ప లేక - ఓడించిపోతివే ఓ రాజ పుత్ర - దట్టిచే జిక్కింప దామునె చెనేమో - అట్టిరాజుకు జెప్పి మట్టు జేయింతు - అనియిట్లు దలపోసి అపుడు చిత్రాంగి - వనితసొమ్ములుదీసి ఒకమూలదాచి - పాతపుట్టముగట్టి పద్మాక్షితోడలు - ఘాత నొందగు గాయముల్ జేసి - విరులపానుపు విడచి యింతి యొక మూల - ధరపైని బవళించి దామూల్గుచుండె ॥

రాజు - ద్విపద.

అంతటరాజేంద్రు డడవిలోనుండి ♦ సంతసంబున వేట చాలించి పిదప ♦ సతిపైన మోహ సాగర మిస్తరిల్ల ♦ హితవు జనులను గూడి వేడ్కవంజిల్ల ♦ క్షితివేదశైల శ్రీపతిని ధ్యానించి ♦ అతిసంభ్రమునవెడలె అవనిపాలకుడు ॥

దరువు, నాట - ఆట.

వెడాలె పురముకు రాజేంద్రుడు॥ వెడాలె॥ అనుపల్లవి॥ వెడాలె శీఘ్రము తడవు లేకను వడిగ ఘటులిపుగడల గొలువ ॥ వె॥ గండాభేరుండములాద్యంచి నిండూ వేట్కతో పురికేతెంచి । ఛండతర మార్తాండ పగిదిని ఖండతేజుడు నిండువేట్క ॥వె॥ వేదాశైలేశ శ్రీలక్ష్మి నాథా॥ ననుకరుణించారాద ॥ మోదమున మీపాదపద్మములు నాదు హృదయమున నమ్మినానని ॥ వెడాలె ॥

వ. ఇట్లు రాజేంద్రుండు పురమున కేతెంచి సకల పరివారులను తమతమ నిలయంబులకు జనుమని యాజ్ఞయొసంగి పిమ్మట పన్నీట జలకంబులాడి షడ్రసోపేతంబుల నారగించి వస్త్రభూషణ సుగంధ పరిమళ పుష్పాలంకృతుడై తాంబూలంబు జేయుచు చిత్రాంగిమేడ కేతెంచు విధంబెట్లన్న.

గీ. అంతట రాజేంద్రు ♦ డతివకడకేగి
సొంపుతో జూడనా ♦ సొరగిచిత్రాంగి,
కళదప్పియున్న యా ♦ కాంతనీక్షించి
భూపాలు డిట్లని ♦ పలికెనావేళ.

సీ. యెలనాగ నామీద ♦ నలగినావో లేక, యేలతాపము నీకు ♦ నీలవేణి।
చెందురుసరిబోలు ♦ అందమగునీమోము, కందినవిధమేమి ♦ కపురగం
ధి ♦ మాణిక్యనవరత్న ♦ మరిఖచితమైవెలయు, చాలనీసొమ్ములు ♦
కానవాయె। పూలపానుపువీడచి పొలతిభూమినబడ, చాలబుద్ధాఖ్య
యన సఖియనీకు ♦ సవతిచిత్రాంగి దూరెనో ♦ సఖియకనుల। నీరుజార
గనేల ♦ ఘోరముగను। ఎవరిచేనీలాగు ♦ వెరవుగలిగె। భయమునీకేల
నాతోడ ♦ బలుకుమబల ॥

యాలలు.

పలుకావె ఓ కలికినాతో అలుకాలేల కులుకూలాడి। తొలక
మోముబెళుకూతో ॥ ఓ బాలామణీ ॥ చిలుకమధురతేనె లొలుకాగ ॥

సుందారాంగి పొందూగోరి యిందూవస్తి సుందారదన । మంద యాన కౌలిగీయ్యావే॥ ఓ బాలామణి॥ డెందము నానందామందాగ॥

చి-దరువు, నాదనామక్రియ - ఆది.

అంటరాకు॥ రాజేంద్రనన్నూ॥ అంటరాకు॥ అనుపల్లవి॥ అంట వలదు నేయింటనుండగను । కంటకుడై సుతుడంటెనునన్నిక॥ అం॥ హితవుగ యికనే సతినిగాను నీ॥ సుతునిభార్యనని నా నెంచుకనను॥ అం॥ ధీమసంబునప్రేమిడి మరిమరి । భామని పిలువకు మామయితివి నను॥ అం॥ నిజముగకోడల నీకుగానుసతి । రాజశేఖర రత్నాంగున్నది॥ అం॥ తప్పకప్రాణము యెప్పుడోవిడతును । యిప్పుడు నీతో జెప్పగ నిలపితి॥ అం॥ స్థిరముగ వేదగిరిపురమున వెలసిన । నరహరిసాక్షిగ ననునీ సతియని॥ అంటరాకు॥

కందార్థములు.

వినవయ్య రాజశేఖర, ఘనముగ వేటాడమీరు ♦ గహానంబు లకుగా । జనుదెంచిన సమయంబున, గనుగొని సుందారాంగి సనుచు ♦ గాంచెను॥ నామేడకు నేడె॥ తెంచెను॥ పనిబహురీతిని పలువరించి ఓ । కన కాంగిరో యొకకౌగిలియ్యమని॥ గాంచెను నామేడకు నేడేతెంచెను॥

పావురమొచ్చెను మేడకు, కావున యిటుదేవేముద్దు కలికీయనిగా భావజుకేళికిదీసెను । భూవరమీతోడయేమి॥ జెప్పుదు॥ జీవంబునిలుప॥ ఒప్పదు॥ పావకాశమేల సరసకురమ్మని । తీవరమున భ్రమదీర్చుకపోయె॥ జెప్పుదు॥ జీవంబునిలుప ఒప్పదు॥

పట్టగ బలవంతంబున, ముట్టగ వలదన్న వినక ♦ మునిగవులతో చిట్లవుగోరులగీచుట, గట్టిగలో దొడలరక్తము॥ గనుమురాజేంద్రా॥ గదుముక కౌగలించె గుణసాంద్ర॥ మట్టుమీరినన్నుబట్టి చెరచిన సుతుని । దట్టిచిక్కెను చూడు వట్టిమాటలు గాదు॥ గను॥

చి.దరువు, పున్నాగ - ఆట.

వినవయ్య రాజేంద్ర విన్నవించెదనీకు । ప్రాణనాథ । ఘనముగనా
సాటి గలరెకష్టములుభువిలో॥ ప్రాణనాథ॥ ౧॥

పాపాత్ముడాశించె పడుబాధలనుబుచ్చె । ప్రాణనాథ। భూపాల
యిలలోన యీపాపమెఱుగాను॥ ప్రాణనాథ॥ ౨॥

జీవితేశ్వరయేమి జెప్పనోపుదు మీకు। ప్రాణనాథ। నే । జీవించి
యిఖకీర్తి జెందనోపగలేను॥ ప్రాణనాథ॥ ౩॥

ప్రాణేశ నీపొందు పదివేలు నేత్రితో । ప్రాణనాథ । ప్రాణముంచక
నూతిబడి జీవమిడ మేను॥ ప్రాణనాథ॥ ౪॥

ధరను వేదశైల నరహరిసాక్షిగ । ప్రాణనాథ । నీ వరసుతుని
దండించు వదలాకవిడరాదు । ప్రాణనాథ॥ ౫॥

రాజు.

క. వినవే బాలాముద్దుల
తనయుని శిక్షించివిడతు ♦ తక్షణమందె,
ఘనదుఃఖము మానియుండుము
చనియెద నాస్థానమునకు ♦ సరసిజనేత్రి.

వ. ఇట్లు రాజేంద్రుండు ఉగ్రుడై లేచి కొలువుకూటంబు జేరి కొంతతడవు
మనంబున తర్కింపదొడంగె.

గీ. యెంతపని బూనితివి ♦ యోరిపాపాత్మ
యింతనీ తల్లియని ♦ సుంతైన లేక,
పుత్రుడై గర్భమున ♦ బుట్టి నీవిపుడు
శత్రుడై సాక్షించు ♦ చవటివహహా.

క. అంతట మంత్రుల బిలచియు
వింతలు నామగువ జెప్పు ♦ విధమును దెలుపన్,
సంతాప మొందిసభవా
రంతట నిట్లనుచుబలికె ♦ రాజేంద్రునకున్.

మంత్రుల - ద్విపద.

జనపాల మీకునే జెప్పంగజాల ♦ మనమున యోచించు మహి లోనయిటుల ♦ తల్లినిమోహించు తనయులుం గలరె ♦ కల్లలాడగరాదు కలిమాయస్త్రీలు ♦ చవతిపోరున సుతుల జంపింపదలచి ♦ యువతు లింతటి సుద్దు లూహించిపతుల కెరిగింతురింతియె యేల్పులునీసుతు ♦ సరిరారు సత్యాత్మ సారంగధరుని ♦ బుద్ధిమే మెరుగుదుము భూపాల నీసతి ♦ తద్దయుబోధింప తగనమ్మవలదు ♦ కాని సారంగధరు కడకేగి కని బంచి ♦ పూని యీతప్పు నీ పుత్రుడందున్న ♦ భామ జెప్పినమాట బదులు గాకుండ ♦ ధీమసంబున సుతుని తెగటార్పవలయు ॥

వ. ఇట్లు మంత్రిచే బోధితుండయ్యె వోయి ప్రధానోత్తమా నీ వతి శీఘ్రంబుగ సారంగధరుని కడకేగి యీవర్తమానం బెరింగించిన పిమ్మట ప్రత్యుత్తరం బేమియిచ్చునో ఆనతిమ్మనిన సారంగధరుని కడకేగి యిట్లనిరి.

క. దండమయా రాజపుత్ర
దండమువర శుభగాత్ర • ధర్మచరిత్ర.

దండము హరపదభక్తా
దండము శసికులకీర్తి ♦ దయనేలుదాత్రి.

పా. క. కుశలమ సకలజనులు
కుశలమ సతులుసుతులు ♦ కుశలమె మీకున్
యిచటకు రాగలకార్యము
మసలక శీఘ్రింబుదెలుపు ♦ మంత్రిప్రధాన.

మం. గీ. వేటకుమీతండ్రి ♦ వెళ్ళగచిత్రాంగి
బోటిని చరబట్టి ♦ బోరినటుల,
చెప్పగ మీతండ్రి - చెటులాగ్రతాపుడై
నిప్పుతుమముదోలె - నిజముజెపుమా.

వ. ఇట్లు విన్నవించిన సారంగధరుండు మనంబున దలపోయ దొడం

గీ. మాతల్లి చిత్రాంగి - మాట నేవినకున్న
తామసంబున యింత - తరుణిజేసె,
అయినసత్యము - జయము హరుడునాపాల
తరుణమానెను - నాకర్మ సకళికొలది.

వ. అని దలపోయుచు భటుల కిట్లనిరి.

సీ. మాతండ్రి చిత్రాంగి మాటనిజమనినన్న, అడిగిరమ్మనుచు - వి
పినాడ। అమరులసాక్షిగ - నన్నుగన్న చిత్రాంగి. గమనించరతా... -
గరితమూరు। ఘనులారనాబుద్ధి-గవరెమీరెల్లను, కననాయకునితోడ-
జప్పరయ్య। నీశిశుయింతటి - నిపుణుండుగాడని భాసురంబుగమీరు-
బలుకరయ్య। యిన్నిజప్పగనేల - విధికృతంబెటుల। యున్నదప్పింపగ
లరె - నీ యుర్వినందు। క్రన్ననదయవుంచి-గదలిపొమ్మనుచు। చెన్ను
మీరగ - బహుమతి జేసిపంపె॥

వ. ఇట్లు విన్నవించిన మరల రాజేంద్రుని సముఖంబునకువచ్చి యిట్ల
నిరి.

మం - కం. జననాథోత్తమ నీ
తనయుని మనసెల్ల మేము - తర్కించినయా,

ఘనుడేమి పెక్కు లెరుగడు
ననుమానము లేలనిదియు ♦ నమ్మగలేము.

రాజు. క. రంకులు జేసినవారిల
బొంకులు నేర్వంగలేక బోతురె ధరలో,
శంకించ నేల శీఘ్రమె
పంకజముఖి నడుగజెప్పు ♦ పలుకులువినుమా.

వ. ఇట్లు ఆజ్ఞాపించిన ప్రధానవర్గంబులతో చిత్రాంగికడకేగి యిట్లనిరి.

క. నేరని సారంగధరుడు
వారక శరబట్టెననుచు ♦ వల్లభుతోడన్,
మీరుడివిన పలుకులెల్ల శ్రీ
హరిసాక్షిగ నిజముదెల్పు ♦ అరమరలేకన్.

చి. క. ఏమని జెప్పుదు నావిధి
భూమీశుని బిడ్డచిన్న ♦ బుచ్చిన విధమున్,
దేముని సాక్షిగ భువిలో
రామను అపకీర్తినొంద ♦ వ్రాసెను బ్రహ్మ.

చి. గీ. నిర్మలాత్ములు మీకునే ♦ జెప్పనేల
కర్మడాసించదేహంబు ♦ కందెమాడు,
మరుగుబెట్టగనేల ♦ మరియు చేజిక్కిన
ధర్మపరులార యీపట్టు ♦ దట్టగనుమా.

వ. ఇట్లు విన్నవించిన చిత్రాంగి దేహంబు బలవంతంబున పురుషునిచే గాసిజెందియుండునని యెంచి నిజగుర్తు సారంగధరుని మొలదట్టి యుండుటంగాంచి మరలి రాజేంద్రుని సముఖంబునకు వచ్చి యేమియుం జెప్పజాలక నూరకుండుట యెరింగి రాజనరేంద్ర భూపాలుం డాస్థాన పండిత శాస్త్రజ్ఞులరావించి యిట్లనియె.

రా. గీ. వన్నె కెక్కిన రాణివా ♦ సంబుకేగి
శనటుడై తల్లిని ♦ చరబట్టిముట్టి,

పొందుగోరినయట్టి ♦ మంధమతుని
యిందుశిక్షించు సద్ధర్మ ♦ విధముజెప్పుమా.

క. పుడమీ వల్లభతల్లిని, తడయకముట్టినట్టి - తనయునిశీఘ్రం,
బిడువకఘోరాటవిని, నడిరేయునపాదబాహులు - నరుకగవలయున్.

వ. ఇట్లు శాస్త్రజ్ఞులు ఆజ్ఞాపించిన రాజనరేంద్ర భూపాలుండు తలవరుల గాంచి యిట్లనియెను.

రాజు - దరువు, నాటరాగం - అట.

తడవుయేలనుబాలునిప్పుడు త్వరితముగ బంధించిగ్రక్కున॥ తెండి కా । శీఘ్రమెపొండికా॥ అనుపల్లవి॥ మారుమాటలు బలుకనేలను కూరిమిని సుంతైనవుంచక । పుత్రుని॥ జంపుశత్రుని॥ త॥ లోకులెల్లను దూరిన పల్గాకినుంచగరాదు రాత్రిలోపునా । దుర్నీతిపాపులా॥ త॥ ఘోరమహారణ్యంబునకు గొనిపోయిద్రుంచుడి పాదబాహులు॥ క్రూరుని । దుర్జనజారుని॥ త॥ యిరవుగను వేదాద్రినిలయుడు హరినిసాక్షిగవిడువని ఖండాలుని॥ ఘోరామూఢుని॥ తడవుయేలను॥

కందార్థము.

పురగిరువనములు, బడునడి శోధించుడతని - భద్రముగాగన్ వెరగొని దాగెనోయంతః, పురమున యెందున్న త్రాళ్ళ॥ పట్టిబంధించీ॥ సారంగధరుని॥ అట్టెసంధించీ॥ ధరయన్న జూడ నిర్దయుడూని సారంగ । ధరుని బాధింపను తక్షణంబునమీరు॥ పట్టిబంధించీ॥ సారంగధరుని అట్టెసంధించీ॥

పట్టణమెల్ళగ రాసుతు, నెట్టుక కారడవినడ్ధ - రాత్రిగుమువేళన్ । మట్టుగకాళ్ళుచేతులును, కత్తుల నరుకంగ వలయు - కడుఘోరమందా । సారంగధరుని । బల్గాసిజెందా। యిట్టిద్రోహినిబట్టి నట్టుపరచకున్న॥ యెట్టుభూపతులిన్న యవనీలో యపకీర్తి॥ కడుఘోరమంద॥ సారంగ ధరుని॥ బల్గాసిజెందా॥

వ. ఇట్లు రాజేంద్రుని ఆజ్ఞబడసి భటులు సారంగధరుని కడకు వచ్చు విధం బెట్లనిన.

భటులు ॥ దరువు. ఆనందభైరవి - ఆట.

వచ్చిరీ ॥ భటులూ! వచ్చిరీ ॥ రాసుతునిచారా ॥ వచ్చిరీ ॥ భటులూ । వచ్చిరీ ॥ అనుపల్లవి ॥ వచ్చిరిసారంగధరుడు యెచ్చటానున్నా నువిడక ॥ జొచ్చిభూపతి సుతునిగట్టను రొచ్చుగా చేబూని త్రాళ్ళ ॥ వచ్చిరీ ॥

దండధరుని బోలుభటు లుద్దండముగ చేబూనికత్తులు । మండ లేంద్రుని శిశువు ఘోరాపన్యముకు గొనిపోవ గ్రక్కున ॥ వచ్చిరీ ॥

వడిగనడవికి కొంచబోయి విడునకను నడిరేయిరఘామున పుడమి రేడు ఆజ్ఞబూని దడయకను కాల్చేయ్యివరుగ ॥ వచ్చిరీ ॥

వేదగిరిహరిసాక్షిగ భూనాథు డొసగిన ఆజ్ఞ ఇదియని । సాధు డగు సారంగధరుని బాధపుచ్చను భటులు గ్రక్కున ॥ వచ్చిరీ ॥భటులూ ॥ వచ్చిరీ ॥

భ. క. చుట్టాడీ భటులు గ్రక్కున
పట్టిరి సారంగధరుని ◆ పైకొనిత్రాళ్ళన్,
గట్టిరి పెడ రెక్కలువడి
నెట్టగ పుర మెడలభోరు ◆ నేడ్వగసాగెన్.

సారంగధరుని - దరువు. ముఖారి - ఆది.

పాలలోచన భక్తజన కృపాల వయ నన్నేలవయ్యా ॥ ఈశ్వరా ॥ పారమేశ్వరా ॥ పల్లవి ॥ వృషభవాహాననీకు సరిదిక్ దిశలులేరని నమ్మి తరమర ॥ చాయకా ॥ గౌరీనాయకా ॥ పా ॥ యురుగభూషణ పరమ భక్తుల సరగునను బ్రోవంగ నీమహి మంటినీ ॥ వేడుకుంటినీ ॥ పా ॥ నేర మరయగ లేక క్రోధిచె ధారుణీంద్రుడు దండనాయకు లంపెనూనను శిక్షింపనూ ॥ పా ॥ సతుల దుర్మార్గంబు దెలియక సుతుని జంపను జనకునకు నేడొప్పెనూ ॥ యేమిాజెప్పనూ ॥ పా ॥ నన్ను నడవుల పాలుజాయ

దున్న తల్లికి కండ్లుచల్లనాయనూ ॥ విధియిట్లాయను ॥ పా ॥ సూర్య చంద్రుల సాక్షిగ యేనేర మెరుగ నాదుకర్మి ట్లాయనూ ॥ యేమిశాయనూ ॥పా॥ వేగగిరిసాక్షిగ యీబాధనొందగ బ్రహ్మ నుదుట వ్రాసెరా ॥ ఆహా యీశ్వరా ॥ పాలలోచన ॥

కందార్థములు.

వంకరకత్తులుచేకోని, లంఖించుక భటులునన్ను ॥ రయమునగొనిపో, వింకేమి చేయువాడను, శంఖించరు వేసుకున్నా ॥ శంకరా॥ హార హారశంభో ॥ శంకరా ॥ కింకరులై యిరువంకలవచ్చిరి । సంకటమెన్నడు సమకూడెనోహర ॥ శంకరా ॥

యీశాపరమేశ్వర, భాసురముగ నేలవయ్య - భవహర నమ్మిన దాసుని మొరనాలింపవు, యోచన నీకేలగాశి ॥ యీశ్వరా ॥ హరహర పరమేశ్వరా ॥ వాసిగనమ్మితి కాశినివాసుడ । దోషమునాయడ లేశ ము లేదు ॥యీశ్వరా॥ హరహర పరమేశ్వరా ॥

వ. ఇట్లు సారంగధరుని దుఃఖంబు జూచి భటులు నూరార్చుచు యిట్లనిరి

గీ. యేల యీదుఃఖంబు ♦ మాను భూపాల
తనయ పూర్వా కృతము ♦ తప్పింపవశమ,

ఘనతనొందుము కన్నీరు • గారనేల
ముదిత చిత్రాంగినీపాల • మృత్యువయ్యె.

వ. ఇత్తెరంగున భటులు సారంగధరుని గొనిపొయ్యెడి తెరంగెల్ల దూతి కలచే వినంబడి రత్నాంగి పుత్రునికొఱకై విలపించుచు అంతఃపురంబు విడిచి రాజేంద్రునికడకు వచ్చె నెట్లన్న.

రత్నాంగికథ.

దరువు, ముఖారి - ఆది.

రత్నాంగి వెడలె రాజసభకు॥ పుత్రునికొఱకై॥ రత్నాంగి వెడలె రాజాసభకు॥ అనుపల్లవి॥ రత్నాంగి వెడలెను రాజేంద్రునికడ । పుత్రుని దునుముట యుక్తముగాదని॥ రత్నాంగి॥ కలికి కన్నుల నీరు జిలుక॥ సుతుపై నీకి॥ అలుకావిడుమాని విభుతో బలుక । యిలగల నోములు గనినోచిన నా । ఫలమెల్లను నిష్ఫలమయ్యె నయ్యారొ నీక॥ ర॥ విడిబాడి వీథి జనులు చూడ॥ రాసతి శిశువు॥ నిడుమాని విభునిచేరి

వేడ। తొడరిపాదములు తడబడ యదరక । మిడిమోగుచు తడబడ యదరక॥ మిడిమోదుచు తనవిభు నటుచార॥ ర॥ ఘోరాదుఃఖంబు నారీజెంది॥ పురవీధులపడి॥ భోరూనేడ్వాగ సాగెకుంది॥ కూరిమి సుతుపై నేరము లెంచియు । వేరుశాయకు వేదాద్రివాసయని॥ రత్నాంగి వెడలె రాజసభకు॥

వ. ఇట్లు రత్నాంగి వెడలివచ్చి భర్తకడజేరి వినయోక్తులచే వేడుకొనె నెట్లనిన.

కందార్థములు.

దండము ప్రాణేశ్వరవర, మండలపతి బాలునిడచి ♦ మన్నించవె నా, దండముచేసికొని శిశువుని, ఖండించకు నొక్కబిడ్డ॥ గదవేప్రాణేశ॥ నేరనిపసి॥ వాడేమిజేశా । మండితశతకోటి మార్తాండతేజ వుద్దండకోపము బూని దండించతగవానె॥ గదవెప్రాణేశ॥

యెన్నగ నోములు నోచియు, చిన్నారిని గంటిమయ్య ♦ శ్రీహరి కృపచే, అన్నియు మరచితివేమో, నిన్ననగను దోషమబ్బు॥ నిజముగ నాథా । కన్నియనీకు గరపెనీబోధ॥ పన్నుగనేరంబు పాలించలేకాను । కన్నపుత్రుని జంపుకున్న దిక్కెవ్వరిక॥ నిజముగనాథ॥

యడబాయక క్షుణ్ణమైనను, తొడపై నిడుకున్నబుద్ధి ♦ దోచక యిపుడుగా, కడనుబ్బుచు కన్నపుత్రుని నడవులపాల్ జేయనెటుల॥ నాథా నీకొప్పె॥ నమ్మకమునా॥ సవతేమిజెప్పె॥ పుడమీశసత్యాత్ముడు భూపాల నీసుతుడు । దుడుకునేరని సద్గుణునెట్లు వధియింప॥ నాథానీకొప్పే । నమ్మకమునా॥ సవతేమిజెప్పె॥

వడినేగి నడవులందున, బడియాకు లారగించి - బ్రతుకుదు మయ యో, యెడలేని దుఃఖమాయెను, పుడమీశ్వర పుత్రదాన॥ మియ్యవే॥ శిశువదలనాజ్ఞ । జెయ్యవే॥ విడిబడినడవులబడి బ్రతుకుదునా । తడయక బాలునిదయతో దానమియ్యవే॥ శిశువదలనాజ్ఞ॥ జెయ్యవే॥

దరువు - శంకరాభరణము - ఆట.

తగునా ప్రాణేశా ॥ లోకులువిన్న ॥ నగరేభూమీశా ॥ అను పల్లవి ॥ తగదుదండనచేయ తనయూని మన్నించు । వగలాడిబోధనీవల గొని శిక్షించ ॥త॥ ఘనబుద్ధిశాలీ । విడువవెముద్దు ॥ తనయునిజోలి ॥ అనుమతించవెబ్రోవ అన్యులెవ్వరుగలరు । ధనము భార్యలుపుత్ర ధన ముతోసరిరారు ॥ త॥ ధరణీతలేశా । వరసారంగ ధరుడేమిజేశా॥ యీరు వంద చిత్రాంగి విపరీతవాక్యములు । స్థిరమాని భావించి శిశువునివధ చాయ ॥త॥ యేలామీబుద్ధి ॥ నీకుసురాజ్య ॥ పాలానకొద్ది ॥ వాలాయ ముగరాజ్యపాలనపుత్రునికి । చాలాగా నొసగేటి సమయామునేడబాప ॥త॥ నరనాథకొడుకూ ॥ జేసేనోలేదో ॥ నేరానిదుడుకూ ॥ పరమసద్గుణ శాలి భరితుడు వేదాద్రి । హరిసాక్షివధియించ కయ్యయొ్యా నొకబిడ్డ తగునా ప్రాణేశా ॥ లోకులువిన్న నగరే ॥

వ. ఇట్లు మొరలిడిన రత్నాంగితో రాజనరేంద్ర భూపాలుండు క్రూర దృష్టిచే నిట్లనియె.

రా-క ఒప్పను వధచాయకనే
తప్పక దండించివిడతు ♦ ధర్మాత్ముండని,
జెప్పగ జెల్లెన ఓచెలి
గొప్పగ జరుగంగకీర్తి ♦ గొనియెదనబలా.

ర - ద్విపద.

నయమొప్ప రత్నాంగి నాథుపాదముల - దయనేలుమని బట్టదన్ని పొమ్మన్న - పతియాశ వదలి పాపడేడనుచు - అతి వేగమునవచ్చి అరి కట్టితనయ - చందమెల్లనుజూచి సుఖమూర్ఛ నొంద - చిందాయె వెంట్రు కలు సిఖయూడి భూమిపై - కాంతకన్నులనీరు కాల్వలై పార - కొంత గుండెలు గుద్దుకొనుచు తాలేచి ఘట్టిగాత్రాళ్ళచే గట్టబడియున్న - పట్టి నెత్తుక ముద్దు బెట్టిశోకించె ॥

రత్నాంగి - పరువు - శోకవిరాళి - జంపె

పుత్రనాగర్భమున బుట్టినందుకు రాజ్య। పట్టాభిషిక్తుడై ప్రబలెదనుకుంటి। పల్లవి ॥ ౧ ॥ యిలయెల్ల ప్రభుడవై యేలుచుండగనాదు। కలనైన వేడుక కనులజూచెదనా ॥ ౨ ॥ యిరువంద భూషణాల్ ధరియించు బాహువులను ॥ కరకుత్రాళ్ళచె విరచికట్టబడె నటరా ॥౩॥ జనన కాలమునందు జాతకముశోధించి। ఘనశాస్త్రవరులెల్ల ఘనుడవుదువనిరి॥ ౪॥ ఆటపాటలుమాని అమ్మరావమ్మనుచు। మాటమాటకు నన్ను మరి బిలచువారెవరు ॥ ౫। పాలు వెన్నను పంచదారతో బెంచిన ॥ బాలప్రాయమునేల పాలాయెనటరా ॥౬॥ పుడమిలో పేదలకు పుట్టినను కీర్తియా ॥ కడుగొడ్డురాలకును గలిగితివికొడకా ॥౭॥ అయ్యయోనాతండ్రి అడవిలోననుదలచి। నెయ్యమున ప్రాణంబె నెటుల విడచెదవో ॥౮॥ ధర వేదశైల శ్రీహరిసాక్షి సారంగ। ధరయసుచు యిఖనెవరి దనయ బిలచెదను ॥పుత్ర ॥౯॥

సంవాదము - నాదనామక్రియ - ఆది.

అన్నానినుయెన్నడు జూతును। కన్నాగొడ్రాలైతి ॥ నాయన్నా చురుపిడనైతి ॥ ౧ ॥

అమ్మాపూర్వము అన్యులబాపితినో॥ అనుభవమాయె నేతల్లీ॥ ఆ॥ అజూడిటువ్రాసెనెతొల్లీ॥ ౨॥

మక్కువచే నినుగనిపెంచుక నాదిక్కనినమ్మితిరన్నా॥ నే॥ నిక్కము నుంటినిరన్నా॥ 3॥

తరుణిరోసంపద తనయులు దేహముస్థిరముగాదనాయమ్మా॥ దీని॥ తెరగుదెల్పెద వినవమ్మా॥ ౪॥

కుసుమలు సరియౌ సుకుమరి దేహము కలసిగందెననాయన్నా ॥దూ॥ ర్థశకేమందురన్నా॥ ౫॥

సురులకైన సుఖదుఃఖములిసువవు నరులవశముఃరాదమ్మా॥ కర్మ సరళినిదియె పోవమ్మా॥ ౬॥

పున్నమచెందురునెన్నగు ఆననచిన్నబోయె నాయన్నా॥ నే॥ కన్న హృదాయెకన్నా॥ ౭॥

ఘట్టిగ నేసీగర్భముసంపుస పుట్టినదెకల్లమ్మా॥ యిపు॥ ఒట్టి॥ జాలి వినవమ్మా॥ ౮॥

దండిగనీ సద్గుణములుదలుచుక సుండజాలరాయన్నా॥ నీ॥ యండ భాయలేరన్నా॥ ౯॥

వేదశైల శ్రీనాథునిసాక్షిగ ఆదరించుటెవరమ్మా॥ యీ॥ బాధ మాన్పలేరమ్మా॥ ౧౦॥

కందార్థములు - సంవాదము.

కులపావనపుత్ర నీవు, గలిగిన సంతోషమంది ♦ గలకాలము భూతనమెల్లను ప్రభువై, పాలనలేకానుఅడవి॥ పాలైతివటరా॥ దైవము నీకీ॥ మేలెంచనటరా॥ బాలానన్నెన్నడు ♦ బాసిపోవనివాడ లోలాక్షీ కడకేగ ♦ గోలనీపిటునిందె॥ పాలైతివటరా ♦ దైవమునీకీ మేలెంచె నటరా॥

విధికృతమీలాగున, విధియింపగ హరులకైన♦ విడచుటగలదా యెదిరించవెంతవారము, మదవతిశోకంబునీవు । మానవేమమ్మా రమ

ణమునొంద వ్రాసెనే బ్రహ్మ॥ వదలాకననుగన్న వాంచనేనిటుదుఃఖ మది యెల్ల మృతిబొంది మరలినేఁబచ్చేన ॥ మానవేమమ్మా॥ మరణమునొంద వ్రాసెనె బ్రహ్మ॥

కందార్థములు = సంవాదము.

చెలికాండ్లగూడినెప్పుడు, వలనొప్పగ ఆటలాడి ♦ వచ్చెటివేళల్, ఫలభక్షములారగిమ్మని, బిలతునుయిఖ ♦ రమ్మనెవరి॥ బిలచేదకొడకా॥ కంటిరనోచి॥ కనరునేవిడక॥ తలచియెార్వగలేరా తనయనీసద్గుణము॥ పలుమారు కొనియాడి ♦ పట్టిరమ్మని యెవరి। బిలచదకొడక। కంటిరనోచి॥ కనరునేవిడక॥

ధరనెంత కర్మమొందితో, నెరుగని అన్యాయ మొకటి♦నేడుఫలించెన్, నెరయోధులెల్ల జగతిని,స్థిర కాలమునుండలేరు॥ స్థిరమాటసుతులూ పొందుటకెవరో। సుతులాచెగతులు॥ విరిబోణి దుఃఖంబులువిడిచి నాచెలికాండ్ల॥ మరిబ్రోవునాలాగె మదవాతి పోయివత్తు॥ స్థిరమాటసుతులు॥ పొందుటకెవరో సుతులాచెగతులు॥

వ. ఇవ్విధంబునబలుక మేరలేని దుఃఖసాగరముచే విడ్డను కౌగిలించుకుని రత్నాంగి విలపింపదొడంగె.

దరువు, సంవాదము = శుద్ధసావేరి - ఆట.

నాతనయ ననువిడచిపోతావా । నీవు । ననుజూడ మరలిరా బొయ్యేవా॥ అనుపల్లవి॥ యేతంత్ర మెరుగాక యీతీరునైతివి। పాతాకి చిత్రాంగి పాలమృత్యువృకొడుక॥ నా॥ తల్లియీవల ఘోషమేలనే। నీ। వల్లాభు కరుణెట్టులాయెనే యెల్లనాచెలికాండ్ల చల్లానికృపనేలు । పల్లావపాణీనే వెళ్ళివచ్చెదపొమ్ము॥ త॥ నోమునయిన్నాళ్ళుపెంచితి। యెంత॥ నోమునోచదవీకిబంచితి॥ భూమిలోనాసాటి పుత్రులగనిపెంచు। భామాలలో దుఃఖ భామూలు బడవ్రాసె॥ నాత॥ హరిమాయ దెలియానుతరమాటే॥ నా॥ దురితాము లొనగూడక విడునాటె॥ యిరువంద పినతల్లియానిందె వడిగట్టె ధర వేదశైల శ్రీహరిసాక్షి నొకటెరుగ॥ త॥

చిత్రాంగి నాటకము

సంధి ॥గీ॥ అనిసుతుడు జననితో ♦ అంగలార్పగను
గనిభటులు జామాయ ♦ గదులు సారంగ
ధరయనుచు బలుక ♦ దల్లి చిత్రాంగి
యొలుగెత్తిఘోరన ♦ యేడ్వసాగె.

వ. ఇట్లు ప్రలాపించుచున్న చిత్రాంగిదేవితో చెలికత్తెయ లిట్లనిరి.

చె॥ గీ॥ వినవె చిత్రాంగి బిడ్డను ♦ విడిచిలెమ్ము
వచ్చుచుండగ రావమ్మ ♦ రాజస్త్రీలు,
పుత్రు డల్పాయువై పుట్టి ♦ సందుకుదైవ
మెడబాపె దుఃఖింప ♦ వెర్రులుంగలరె.

వ. ఇట్లు నూరార్చి చెలికత్తెయ లిరువంకలం జేరి బలవంతంబున గొని పోయి చిత్రాంగి నిలయంబునం జేర్చ పుత్ర మరుపిడలేక బొగలు చునుండె ॥ నంత సారంగధరుండ ప్రియమిత్రులం గనుగొని విలపింప దొడంగె॥

సా - ద్విపద,

పురమందుగల మిత్ర బృందంబులార - శరణయ్యె మనకు బుణ శేషంబుచీరె - శలవొసగిబాపరె సఖులారనన్ను - సిలుపనిక రెచ్చోటు నీతలవర్లు - గొనిపోయియీప్రొద్దు ఘోరవిపినమున - నను కాళ్లు చేతులున రుకబొయ్యెదరు - పోవలెవిధిచెప్ప పోయిమీరెల్ల - నావలె కష్టంబు ననుభవింపకను - జనని జనకులమాట జవదాటబోకు - మనహితు లకలహించి మారాడరాదు - మునియతుల పూజించి ముదమొప్ప వారి - చనువొందిమహాత్మ సాంగత్యమిడచి - పరధనము పరస్త్రీల పాటించబోకు - నిరతంబుసద్భక్తి నొందిమీరెల్ల - సత్యంబు దప్పకుడు సర్వేశుసాక్షి - ప్రత్యేకనరకంబు ప్రాప్తించుయిలను - గలపేదజన ములకష్టించకెపుడు - చలగుచుండుడి తనువు శాశ్వతముగాదు - మన తాతముత్తాత మరిపువారెల్ల - వెనుకటివారంత యేమైరొమాకు - ధర్మమేనిక్కంబు ధరణిలోపుణ్యు - నిర్మలమతులార నే జప్పనేల - బా

లులారమనము బంతులుగైకొని - చాలఆడినఆట సమసెనిప్పటికి - కర మున కేజాలుగైకొని మనము - పురవీధి నాడుచు పోదుమెల్లపుడు - వనములో వికముల వదలకపట్టి - మనముముద్దాడినది మరచి పోయ్యోదర- కొలను లోపుల జూచి కొంతనచోటి - జలక్రీడలాడియు జనుదెంతు మెప్పుడు - యిఖమీదఆన్యోన్య విధములగాను - అకలంకమతితోడ ఆడ బోయ్యోదమా - యేడిసారంగధరు డేడిరాడాయని - వాడలోనాకెదురు వత్తురాయికను - నేపోదుశలవిమ్ము నా యన్నలార - యీప్రొద్దుమీరెల్ల విడువలకేగి - ననుదలచిదుఃఖంబు నందెదరేమో - మనసఖులు బంధువులు మన వారికెల్ల - వందనము భూసుర వరులకందరికి - నిందెలపాలైతి నిలవుందునేను - కవలి పోయ్యెదనయ్య గహనభూములకు - ముదిత చిత్రాంగి నాపాల మృత్యువయ్యె.

కం. గీ. అర్ధరాత్రి వేళ - ఆరాజసుతుని
మర్ధింపదలపెట్టి • మహాశూరులంత,
కదలిరచోటు దండకా • రడవికేగి
యములంటి నొకపెద్ద • బండపైద్రోచి.

దండనాయకులు.

సీ. ఘనులార రాజాజ్ఞ - గైకొని ఛేదింప, గొనివచ్చితిమినయ్యో -
గోలనిటకు । దానధర్మంబులు - దగసల్పు హస్తముల, గోయ
నామనసుకు - గోపడాయె । చిగురుటాకులవంటి - చిన్న పా
దంబుదు, తెగవ్రేయబుద్ధికి - తెంపురాదె । పట్టభద్రునిబోలు -
బాలచంద్రునిబట్టి, ఘట్టిగాఛేదింపగా - జాలనైతి ॥ వీని సంపద్గు
ణంబులు - వీనిసుగుణ వీని రసవచన మృదుపల్కు - లిన్న
కన్న । జాలుపరులకైన - జాపుటెట్లు । చేతులాడవు విధికేమి -
జేతుమహాహా ॥

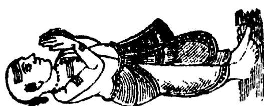
వ. ఇట్లు చింతిల్లెడి దండనాయకులగాంచి సారంగధరుండు యిట్లనియె.

సా-సీ. దండనాయకులార - దయమాని మాతండ్రి, ఖండించి రమ్మనె
కనరు లేక । కేల యీచింత - మేదినీశ్వరు డాజ్ఞ, చేకొన్న
చింతేల - ఛేదించిపోరె । నేకులద్రోహుండ - నేమహాకష్టుండ
గాకున్న నరకంబు - గలదెవాకు । అకటనేనొకటెరుగ - అన్యాయ
మొనగూడె, యికతలపతగవౌన - యీశ్వరాజ్ఞ । అనిచిత్త
మేకాగ్ర-మపుడుగావించి । ఘనకోర్కెనెల్లను - గడిగ... ।
హరిమంత్రధ్యానంబు - అవ...ంగనిల్పి । మరుమాటలేకను
మహిపైకి నొరగె॥

వ. ఇవ్విధంబున సారంగధరుండు నిరింద్రుడయి బండపై బరుండ ...
కొంతతడవు చింతిల్లి రాజాజ్ఞ మీరుట ప్రమాదంబని యెంచి ...
ధైర్యం బవలంబించి కోపోద్దీపితులై.

దం. క. వదలించి పాదినికత్తులు
మదినుగ్రము నొందిభటులు ♦ మార్కొనిబాలుఁ,

గుదిబట్టి కాళ్ళు చేతులు
పదిలంబుగ గోసిబండ ♦ ప్రక్కకు జరుగన్.

వ. సారంగధరుని హస్తపాదంబులు ఖండించిన రక్తప్రవాహంబులుం జూచి దండనాయకులు భీతిల్లి తత్తరపాటున వృక్షమున మరుగున దాగియుండి రంత.

గీ. మొండెపై రక్తాన ♦ మునిగితేలుచును
బండపై మూర్ఛిల్లి ♦ బడి లేవలేక,
గడగడవణకుచు ♦ కన్నులు వెరచి
నలుదిక్కు లీక్షించి ♦ నరపాలసుతుడు.

దరువు - శోకవరాళి - జంపె.

భటులార నేడు యీబాధ కోర్వగలేను । తటకునను కంఠంబు తప్పించిపోరే॥ పల్లవి॥ ౧॥ హరివ్యాఘ్రభల్లూక అమితఘోంకారభీ । కర మృగంబులు నన్ను కబళింపరారే॥ అ॥ బ్రహ్మరాక్షస భూత భేతాళ గుములార । రమ్ము నను భక్షింపరారె మీరైన॥ ౩॥ కోపమున యీపట్లు గొనినన్ను భక్షింప । దాపుబాంధవులనుచు దలచెదనుమిమ్మూ॥ ౪॥ తాళలేనీబాధ దరనిల్వతరమ అ । కాలమృత్యువ నన్నుకనవేనీవైన॥ ౫॥ భువిసత్యవ్రతుడని బుధులెల్ల కొనియాడ । దైవమానానీతి ధరణిపాలాయె॥ ౬॥ అష్టదిక్పతులార హరిబ్రహ్మ సురులార । కష్టమును దొలగించి కావరేమీరు॥ ౭॥ చెన్నుమీరగ వేదశైల శ్రీలక్ష్మీశ అన్యు లెవ్వరు నన్ను ఆదరించెదరు॥ ౮॥

సా-గీ. పుడమి రేడుల యిండ్ల - బుట్టనే అపకీర్తి
బడనైతి పినతల్లి - బగదీరనేడు,
అనిఘోరు నేడ్వంగ - అంతరిక్షమున
వానితో నాకాశ - వాణి యిట్లనియెను.

ఆ - వచనము.

ఇట్లు సారంగధరుండు బాధల నొందుచు పలువిధ తలంపులచే దుఃఖింపుచున్న సమయంబున అంతరిక్షమునుండి గగనవాణి మహా ధ్వనిపదంబుచే ఆహా ఓయి సత్యసంచారుం డగు సారంగధరుడా యేల దుఃఖించెదవు వినుము నామాట పూర్వజన్మంబున శాంభవీ పురంబేలు ధవళ చంద్రుండను రాజునకు సుమంతుండను జయంతుండను మంత్రు లిరువురుం గలరు. వారిలో పెద్దవాడగు సుమంతుండను మంత్రిని మెచ్చి రాజింత నధికారం బిచ్చి పోషించుచుండెనవిజూచి యోర్వజాలక రెండవ మంత్రియగు జయంతుండు సుమంతుని వంచింపదలపెట్టి నగరుయొక్క బానిసె కత్తియగు దానికి కావలయు ధనం బిచ్చి సుమంతుని పావుకటు యెవరికి దెలియరాకుండ రాజేంద్రుని పడకటింటిలో రాణియగు భువన సుందరి మంచంబుక్రింద నుంచిరమ్మన్న నామాంయలాడి ద్రవ్యమునకు ఆపే క్షించి పడకశృంగారించెడి యడ నాసుమంతుని పావుకలు భువనసుందరి మంచంబు క్రింద నుంచె, నాటిరాత్రి ధవళ చంద్రుండు పడకటిల్లుచేరి భార్యా సమేతంబుగ సరస సల్లాపంబు లాడుచు విడిమెళ్ళ గాయుటకై మంచంబుక్రిందికి నొంగెనంత పావుకలను వీక్షించి ఓ బాలిక యీ పావు కలు యెవరివటన్న భువనసుందరి భీతిల్లి యేమియుం జెప్పజాలక నూర కుండె నంత, తెల్లవార ధవళ చంద్రుడాగ్రుడై కొలువు కూటంబునకేగి పరిచారకుల బిలిపించి నగరులో భువనసుందరి మంచంబు క్రింద నుండు పావుకలు గొనిరండనిన వారతివేగ గొనివచ్చి సభవారి యెదుట నుంచె, నది జూచి యీ పావుకలు యవరివటన్న పెద్దమంత్రియగు సుమంతుని పావుకలుగాని యెుండొరులవిగావని సభవారు పలికిన అంత రాజేంద్రుండు నిజార్థంబు దెలియక సుమంతుండు రాణివాస ద్రోహుండని యెంచి నడిరేయి ఝామున నడవికి గొనిపోయి కాళ్లుచేతులు ఖండిం చుండని ఆజ్ఞయొసంగె. తదేవత్తున భటులు సుమంతుని సుహారణ్యం బునకుం గొనిపోయి హస్తపాదంబులు ఖండింప విలవిలదన్నుక ప్రాణంబు

విడుచు సమయంబున నన్నిటుల పరితపింపజేసిన క్రూరుండు నావలెనే మరుజన్మంబున కష్టించునని జీవంబువిడచె గావున యీ జన్మమందు సుమంతుండను మంత్రి మీతండ్రియై పుట్టె. భువనసుందరి మీతల్లి యగు రత్నాంగి యయ్యె. బానిసె కత్తెయగు దాసి చిత్రాంగియై పుట్టె. నీవు జయంతుండనె చిన్న మంత్రివిగాన తొల్లిటి కర్మంబు సానుకూలంబాయె యిఖముందు మేలు సేకూర్చునని పలికి చింత విడిపించి నిశ్శబ్దమందె నంత.

వ. ఇవ్విధంబున ఆ కాశవాణి సారంగధరున కెరింగించిన పలుకులు న్ను మరుగున పొంచియున్న తలవర్లు ఆలకించి మహాశ్చర్యంబు నొంది,

క. అటుగోసిన కాళ్ళు చేతులు
తటకునగొని రాజభటులు - తహతహపడుచున్,
కుటిలాత్మురాలు బన్నిన
మటుమాయలు దెలుపనరిగె - మహిపతికడకున్.

గీ. సారంగ ధరుడంత - చలుపుతీపులకు
యోర్వజాలక దేవ యోమాతయనుచు,
అడవిలో ఘోషింప - అంధకారమున
బాలుని ఘోరంబు - బారెదిక్కులకు.

మీ న నా ధు ని క థ.

ద్వి ప ద.

ఆమీనసనాధుండు అమిత శివయోగి - కామితార్థములేక గడగి
శేషాఖ్య - పర్వత బిలములోపల యోగపూజ - సర్వేంద్రియము
లొగ్గి చాలించి పిదప - పవళింప నరఘోష వడుచున్న విధము -
చెవినాటసిద్ధుండు చచ్చర లేచి - భూతి దేహమునిండ బూసి జపమాల -
చేతబూనుక జడలు చట్లమిట్లాడ - దండకమండలము దనరురుద్రాక్ష -
మెండుగ యురమున మెరయ పాదుకలు - ధరియించి క్రిష్ణాజినము
జంకనిడుక । నరుదెంచె మునివరుడు నమశ్శివాయ యనుచు॥

మునిదరువు, జంఝుటి - అట.

శరణా శంభో శివ శశిధరమహాదేవ । సురవర కరుణించరా॥
అనుపల్లవి॥ గంగాజటాధరాగౌరివల్లభమహా । లింగవేదెదరారా॥ శ॥
శూలపాణిధర !సుందారా వృషభేశ । పాలాక్షపరమేశ్వరా॥ శ॥ కరి
చర్మాంబర ధల నీలకంఠ పన్నగభూష । మొరలిడితిగిరిజేశ్వ! శ॥ భక్త
వత్సలకోటిభానుప్రకాశ శ్రీ॥ ముక్తినాయక మ్రొక్కెరా॥ శరణా॥
వేదాద్రివాసూని సోదరియగుగౌరి । నాధనన్నెగబ్రోవరా॥ శరణు॥

ము-క. మునినాథుం డావేళను
వనమధ్యను రక్తధార - నచ్చోటఁజూడన్,
గనిచేర బోయిబాలుని
అనఘాత్ముఁను నిట్టులనియె - ఆశ్చర్యమున్.

మునిదరువు, నాదనామక్రియ - ఆట.

ఓరోరిబాల నీ వీ ఘోరమునుజెంద నేరంబు నీయందు లేమీ ।
చోరులుక్రూరులై సొమ్ములను గొనిపోవ యీరీతి చెందిరాయేమి॥
అనుపల్లవి॥ పసిబాల నిన్నుయీ నిసిరేఘామువేళలో కసిదీర కాల్చేయిక్ర
గోయా । మోసమునఁదగవారు యోచించి నిన్నిట్లు జేసిరా నాకేలడాయ॥
ఓరోరిబాల॥ యేపురము కాపురము యెంతదూరపుసీమ యేజాతి
వాడవునీవూ । ఓపాప నిటుజాయ యేపాపులకుజెల్లు । దాపకుర
నాతోటినీవు॥ ఓరోరి॥ బాలనీతలిదండ్రి బంధుమిత్రులెవరు బాసిరా
గారణంబేమి । యేలనిందిఖంచెదవు వేదగిరినరహరి । పాలనహకుడైనసామి॥
ఓరోరి॥

వ. ఇట్లు బలికిన మునిశ్రేష్ఠునకు రాజకుమారుండు యిట్లనియె.

సా-క. నడిరేయి ఝామునందున
నడవికి నే తెంచిమీరు ♦ నాస్థితినడుగన్,

కడుభీతి కలిగి యెప్పుడి
దడయక చరియించుభూత ♦ దైత్యుడవయ్యా.

మా-గీ. నరభూత పిశాచ ♦ దైత్యుండగాను
నపరాధసిద్ధులకు ♦ న్యాయమేటి
మానవనాథుండ నామంబు ♦ మెగడువాడ
తపమిడచివిపినంబు ♦ తగచరింతు.

క. వెరవేల ఓరిబాలక
పరమేశ్వరు పూజసల్పి ♦ పవళించుకొడక,
నరఘోష పిక్కటిల్లిన
పరికింపగ వస్తినిటకు ♦ బహుదయతోడన్.

వ. ఇట్లానతిచ్చి నీసవిస్తారము వినిపింపుమన్న రాజకుమారుం డిట్లనియె.

సా - ద్విపద.

మునినాథ వినవయ్య వినోదంబుతోడ - మనవిచేకొని నన్ను మన్నించవయ్య - యిలచంద్ర వంశంబు వినుము నాతండ్రి - నలువొప్ప రాజనరేంద్రుడిల్లాలు - రత్నాంగిమాతల్లి రమణికిచవితి - చిత్రాంగి యనవొప్పు సుదతిపినతల్లి - ధరలోన సారంగధరుడు నాపేరు - ధర పాలకుడు నిన్న దరితెల్లవార - వేటాడ అడవికి వెడలెమాతండ్రి - నాటి దినమెపావురం బాటాడదలచి - జెగరింప వడినేగి వెలదిచిత్రాంగి - నగరంబు చేరగ నటుబోయి మ్రొక్క - అమ్మ నా పక్షిని తెమ్మన్న వినక - కొమ్మనాతోపొందు గోరి పెంపెక్క - గతితల్లి యిదినీతిగా దన్ననలగి - జననాథు వేటాడి జనుదేర పిదప - భూపాలు కెరిగించి పాలతికపటములు - బాపురే నన్నడవిపాలు గావించె - అయ్యరో వారింత అడుగంగనేల - మియోగ్యదృష్టిచె మాకెరుకగాదె - పర మేశుభక్తులు పరిహింసనెప్పుడు - పరికించనేరాదు పరికించితీరి - వినునాదుకష్టంబు లీగేర్చిపోవ - మునినాథమారె నాముఖ్యబాంధవులు,

సా-క. తనువదలి పోదుజీవము
మునుజేసిన ఖర్మమేమో ♦ మునికులచంద్రా,
ఘనవిధ మిచ్చినపుణ్యాం
బోనగూడును బాధకోర్వ ♦ నోమహాదేవా.

వ. ఇట్లు పలువిధంబుల ప్రలాపింపుచున్న సారంగధరుని నిజాభిప్రాయంబు తన యోగమహాత్మ్యంబుచే నెరింగి కరుణాంతరంగుడై నమ్ముని శ్రేష్ఠం డిట్లనియె.

ము-గీ. ధరలోన సారంగ ♦ ధరుడనిత్యంబు
గనుగొంటి నాతపో ♦ గననిష్టచేత,
భయపడకు పూర్వబా ♦ లునిగాగ జేసి
జయము నొందింతు ♦ నీకీర్తి జగతిలోన.

వ. ఇత్తెరంగున నూరార్చి సారంగధరుని నిర్మలకొల జలస్నాన మమర్చి తనగుహాకర్ణ గొనిపోయి మంత్రజలంబు ప్రోక్షించుచు ధైర్యము అవలంబింప జేయుచు గోక్షీరంబునం బోషించుచుండెనంత.

దం.వ. రాజాజ్ఞ ప్రకారంబున ఖండించిన హస్తపాదంబులు దండనాయకులు గొని పురమునకువచ్చి నిట్లనిన.

క. తరిగిన పాదంబులు

పురపతి కొప్పించవెడలె । పూర్వపుదిశలన్,
దరి తెల్లవారె భానుం
డరుదెంచక మునుపెవచ్చి । అప్పురిజేరన్.
రాజు-క. నిదురబ్బక నాటిరాత్రిరి
మదినిల్వక పుత్రశోక । మగ్నుండైతా,
నెదురేగి భటుల గనుగొని
విధికృత మెంతెంతజేసె । యీశ్వరయనుచున్.

వ. ఖండింపబోయిన దండనాయకుల జూచి గుండెలొక్కలై మండలేంద్రుండు దండి దుఃఖమున నిరింద్రుండై యుండ గన్గొని తలవర్లు యిట్లనిరి.

భటులు-దరువు, నాటరాగం-ఆటతాళం.

దండమిదె భూమండలేశ్వర ఖండనాయక బ్రోవవయ్యా॥ దండమూ । వయి నేలుచుండుమూ ॥ అనుపల్లవి ॥ చండతర మార్తాండుపగి దుద్దండముగ ఖండించినుతునీ వ్వసిమీ ॥ గురుతులు తెస్తిమీ ॥ దం॥ కరముకాళ్లను దురిమితరువెల మరుగునను మరికొంతపొంచి యుంటిమీ॥ వింతలు వింటిమీ ॥ దం ॥ తల్లడింపుచు తనయుదేడ్చెను కొల్ల కొల్లగ రక్తధారలు పారగా ॥ విధీనిటు దూరెగా ॥ దం ॥ మునుల సురులను దలచిమరిమరి మునిగితేలుచు రక్తమందు యుండెగా ॥బాధలు మెండుగా ॥దం॥ ఆలకించి గగనవాణి బాలకాయిది పూర్వకర్మని జెప్పగా ॥వింటిమి॥ ఒప్పగా ॥దం॥ అంతరిక్షమునుండి వాణి వింతగా సుతుసత్యమేర్పడ జెప్పెనూ ॥ మామది కొప్పెనూ ॥ దం ॥ యెరుగదెల్పెద సత్యధరుడని వేదగిరి నరహరిని సాక్షిగ భూవరా మమ్మేగబ్రోవరా॥

వ. ఇవ్విధంబున ఆకాశవాణి పలికిన పలుకులున్ను సారంగధరు ఘోరంబంతయు విన్నవించి హస్తపాదంబులు రాజేంద్రుని యెదుట నుంచిన జూచి.

గీ. పచ్చిరక్తముగారు ♦ పాదహస్తములు
దెచ్చి భూపతికెదుట ♦ మెచ్చనిడిన,
జూచి ధరపైని బడిమూర్ఛ ♦ జెందిలేచి
ఘుప్పుఘుప్పున రొమ్ము గుద్దుకొనుచుండఁగ.

వ. ఇట్లు మేరలేని దుఃఖసాగరమున యీదులాడుచు చిత్రాంగిని రావించి రాజేంద్రుం డిట్లనియె.

ద్విపద.

భళిరెభళిరె చిత్రాంగి భామినీనేర్పు - యిలగానలేకనె నెలమోస పోతి - కులపావనుండయిన కొడుకు నట్టడవిలో - బొలిబెట్ట జేసితివి బొంకించినన్ను - ఖరపాదములు భటులు ఖండించినపుడు - బొరలి రక్తములోన భోరునేడ్వంగ - అంతరిక్షమునుండి ఆ గగనవాణి - వింతగా నీతప్పు లేర్పడగజెప్ప - ననిభటులు సభలోన నందరువినగ - వినిపించి రింతిరో వినువ నిన్నికను - సుతుని మోహించి యీ గతి జేసినట్టి - నతిజాడ నరకంబు సంభవించు - కలికి నీ తప్పొప్పు క్రమముగానాకు - దెలుపకుండిన యిపుడు దెగవైతు నిన్ను.

వ. ఇట్లు రాజేంద్రుండు ఆగ్రహంబున ఖండిత వాక్యంబులాడ చిత్రాంగి యిట్లనియె.

చి-సీ. ప్రాణేశనీభార్య - పగబూనినామీఁద, తలవర్లకు గొప్ప - ద్రవ్యమొసగి। పుత్రునిరావించి పుడమిలో నొకపేద. శిశువు కాళ్ చెయికోసి - జేర్పెనిటకు। రత్నాంగితలవర్లు రావించిమీతోడ. చత్రవార్తనువాణి - జెప్పినట్లు। పలికింపజేసె మీభార్యమహిమే గాని, ధరణిసాక్షిగనాదు - తప్పులేదు। అడవినందునబలుకు - ఆకాశవాణి। పుడమీశయిచ్చట-పలుకంగరాదా। మనుజనాయక భటుల మర్మంబునమ్మి। నన్నుపోనాడ ధర్మమా - నాథనీకు.

చిత్రాంగి - దరువు, నాదనామక్రియ - అట.

మానవేంద్రా॥ మనవినిబ్రోవు॥ మానవేంద్రా॥ అనుపల్లవి॥
మానవేంద్ర యిలవాణిపలుకును । కానము యెచ్చట కలియుగమందు॥
మా॥ మచ్చరబోధలు మరినాచవతియు కుచ్చితములను చచ్చరవినకు॥
మా॥ తప్పులు నాపై తలవర్లూహాచే । జప్పుగ నీమది కొప్పెనుయట్లు॥
మా॥ హరిహరబ్రహ్మ సురవరు సాక్షిగ । ధరణీవల్లభా తప్పే మెరుగ॥
మా॥ నాదువచనములు నమ్మవెనిక్కము । వేదశైల శ్రీనాధుని సాక్షిగ॥
మానవేంద్రా॥ మనవినిబ్రోవు॥ మా॥

చి-గీ. ప్రాణనాధనకు ♦ పగదానసైతి
గానయిచ్చట లేద ♦ గగనవాణి,
నిజమురాలైన సభలోన ♦ నిలచియాపె
బలుకరాదా తప్పు ♦ బయలుపడగ.

వ. ఇవ్విధంబున సభయందు నిలబలుకుచున్న చిత్రాంగి పలుకులకు సహింప జాలక ఆకాశవాణి గొప్ప ధ్వనిపదంబున యిట్లనియె.

ఆకాశవాణి-దరువు, రేగుప్తి అటతాళము.

అవునేచిత్రాంగి ॥ అంటివిమాట ॥ అవునేచిత్రాంగి॥ అనుపల్లవి ॥ అవునేచిత్రాంగి నీ అవుసత్య మేమందు॥ భువిలోన-నీవంటి పొలతినెచ్చట గాన ॥ అ ॥ నిన్నాటివేళా॥ పల్లటిలాడు ॥ చున్నాయాబాలా ॥ వన్నె పావురమెగసి కన్నె నీమేడపై । నున్నపట్టుగదాచి యెన్నిబాసలుజేశే॥ వౌనెచిత్రాంగి ॥ తల్లినీవనుచూ । సారంగధరుడు । పల్లాటిమ్మనుచు ॥ వుల్లాబ్జనేత్రి నీ యిల్లుజేరినమంచి । వల్లాయెనని సుతుని వలచిబొంకులు బొంకే ॥ అ ॥ ఆమాటవినకా । వారడగిన । వామాక్షీ వెనుకా ॥ భూమీశునకుయెన్ని బొంకులెల్లనుగరిపి । ధీమసంబు వాని తెగటార్ప జేసితివి ॥ అవునె ॥ తగునయీమాట ॥ నిలబలికేవు । వగలాడిచ్చోట ॥ ఖగవాహనుడులక్ష్మీ ఘనుడు శ్రీవేదాద్రి । నిగమవేద్యునికెదుట తెగు వాచె నిటుబలికె ॥వౌ॥ ంటివిమాట ॥ అవునే ॥

ఆ-గీ. యేదేశుభు ... వెతకియెచ్చోట
చూడబోనియ్యంత ♦ ఆడుదాని
ఓసినీతప్పు గప్పెదల్ ♦ ఒత్తిమ్రొగెదవు
అనిపలికిసిశ్శబ్ద ♦ మందెవాణి.

వ. ఇత్తెరంగున బలుకు ఆకాశవాణి పలుకులు సభవారు ఆలకించి మహా శ్చర్యంబునొంది రాజనరేంద్రభూపాలుండు కోపోద్దీపితుండై తలవర్ల రావించి యిట్లనియె.

రాజు.

సీ. జనపాలుడాగ్రుడై ♦ తనబంట్లగనుగొని, వనిత చిత్రాంగిని ♦ వదల కీపుడు । మనవియేలనులెస్స ♦ మర్ధించిశీఘ్రమె, గొనిపురవీధులు♦గొ దువలేక । ద్రిప్పికత్తులనరకి ♦ యుప్పుపాతరలోన, గప్పిరండికదీని ♦ గానకుండ । యీపాపియాకార । మేపారజూచిన, కూపంబుసిద్ధింప♦ కొదువలేక ॥ గానిత్రాళ్ళ చెవిరచి ♦ గట్టుశుమీరు । కొట్టనెట్టుచుపుర

మెళ్ళ ♦ రట్టుపరచి । దయలేకశరములు ♦ దరిగిరండికను ॥మరుమాటలేక ముమ్మాటికిది శెలవు.

క. ఖండిత వాక్యములాడిన
మండలపతి భృత్యవర్గ ♦ మంత్రులయెదుటన్,
మెండొడ్డి భటులు గ్రక్కున
చెండించను త్రాళ్ళబిగియ ♦ చెలినటుగట్టెన్.

వ. ఇట్లు రాజసభయందు బంధించిన చిత్రాంగిని పురవీధుల వెంబడి కొట్టి తిట్టుచు భటులు అట్టహాసమున దట్టించి పట్టణమెల్ల నెట్టుచు యిట్లనిరి,

భటులు-దరువు, శంకరాభరణము-ఆట.

రావేపోవ ॥ రమణిచిత్రాంగి ॥ రావేపోవ॥ అనుపల్లవి॥ పాపకార్యముచేయ నేలను చావు నిక్కంబాయెనీకు ॥ రా ॥ ద్రోహురాలా ॥ దొరబిడ్డనేల ॥ద్రోహు॥ సాహసంబున సత్యధరుని చంపజేసిన రంకెలాడి ॥ రా ॥ నీదుమాట ॥ నిజమానిపూట ॥ నీదు ॥ సాధుడగు సారంగధరుని పాదబాహులుఖండనాయెను । రావేపోవ ॥ పాపకారి ॥ పట్టినికోరి ॥ పాపకారి॥ యేపురేగి పొందదలచితి వేదగిరి నరహరినిసాక్షి । రావేపోవ ॥ రమణీచిత్రాంగి॥

గీ. వీరవీధులెంబడి ♦ పోలతిచిత్రాంగి
జరజరయీడ్చుక ♦ జనిపోయికత్తుల,
కండతుండలుగ ♦ గావించిభటులు
వుప్పుపాతరయందు ♦ గప్పరావేల.

వ. ఇత్తెరంగున చిత్రాంగిని మృతంబొనర్చి భటులు రాజేంద్రునికి విన్నవించిన పుత్రశోకంబున విలపింపదొడంగె.

రాజు - ద్విపద.

ఓ పుత్రరత్నమా ఓ కులదీపమా ♦ యిాపట్ల నినుబాసి యిఖనెట్టులన్సైతు ♦ నీసత్యసుగుణంబు నీమృదుపలుకులు ♦ నీసొంపునగుమోము

చిత్రాంగినాటకము.

కావాలుకాంతి ♦ కనుగొనుదు . నాకొడుక కలనైననిన్నూ ♦ తనయ నీ కపెట్లు దరిఁ కొల్పుదునుర ♦ నేజల్ల మూర్ఖుడై నెలతమాటలకు ♦ నిజమని చేజేత నినుజంపుకుంటి ♦ పుత్ర నీపాలికి భూలోకమందు ♦ శత్రుడై తినిగాని జనకుండగాను ♦ నడవిలో కాల్చెయ్యి నరుకుసమయమున ♦ పడరాని బాధలు పడుచునేమంటివో ♦ సత్యసద్గుణశాలి సారంగధరుడ ♦ శత్రుల పాల్జేయగంటినానిన్ను ♦ ధరనుకాల్ బొందదు దనయనీతలపు ♦ మరచియుండుదమంటె మరిలేరుసుతులు.

రాజు - కందార్థములు.

రొక్కడిచావిదిమాయగ, చక్కనినాతండ్రి నీకు సమకూడెనురా, ొక్కడెకొడుకనినమ్మిన, దక్కించకదైవమిట్లు ♦ ధరపాలుజేసే॥ అపుత్రుడై యుండుమాని॥ అజుడిట్టువ్రాసె॥ నిక్కముగనమ్మితి నీవెరాజ్యముకెల్లా ొక్కానియుంటిరా అక్కటదైవము । ధరపాలుజేసే॥ అపుత్రుడై యుండమాని॥ అజుడిట్టువ్రాసె॥

పుడమిని చిడిముడిబడి, అడవుల నదులందు తీర్థమాడియు వ్రత ములల్, కడుతపము జేసిబడసిన, కొడుకునుగోల్పోతిరాజ్య॥ పదవినాకేలా॥ హాతమైతివటరా॥ అయోగ్యగుణశీలా॥ తడయాక నేఘోర తపమాచరించి యూ, బడసినపుత్రుని బాసితినిరాజ్య॥పదవినాకేల॥ హాతమైతివటగ॥ అయోగ్యగుణశీలా॥

గీ. పుత్రునిగుణములు ♦ బుద్ధినూహించి
ధాత్రిపైమూర్ఛిల్లె ♦ దనస్మృతిదప్పి,
కనుగొనిచిత్రాంగి ♦ కన్నీరుజిలుకుచు
గోడుజెంది రిరువురు ♦ గొడుకుమోహమున.

వ. ఇట్లు దంపతు లిరువురున్ను మితిమీరినదుఃఖమున విలపించుచు తల వర్లగనుంగొని పుత్రుడుగతించిన చోటుజూపుమని బంధుమిత్ర వర్గం బులతో గదలి రాక్షణంబున,

గీ. నరనాథుఁడోట్కోని ♦ నంతతలవర్లు
గొనిపోయి కాల్చెయ్య ♦ గోసినతావు,
గనిపించరక్తంబు ♦ గాల్వలై యున్న
వీక్షించిహాయని ♦ నిలపైకినొరగె.

వ. ఇట్లు దంపతులిరువురున్ను మూర్ఛాక్రాంతులై లేచి వృణి లతాదిక పక్షిమృగంబుల గనుంగొని పుత్రుని జూపుమనివేడి రెట్లనిన.

దరువు, జంపె.

ఓపుణ్యతరులార ఓపుణ్యగిరులార । చూపరే దెలిపెదను సుతుని పోలికలూ॥ ౧॥ చందమామయు బోలు సారంగధరుడు శ్రీ। గంధవృక్షములార గానరే సుతునీ॥ ౨॥ కమ్మనీ తెమ్మరలు గళము శంఖమువాడు । కొమ్మవృక్షములార కొడుకునుగనరే॥ ౩॥ శిరమునను మృదువైన శిఖవాడుసంపెంగ । తరులార జూచితిర తనయునీ మీరు॥ ౪॥ సజ్జనుడు కస్తూరి సన్నతిలకమువాడు ఖర్జూరతరులార గంటిరే సుతుని॥ ౫॥ వన్నెగల మొలదట్టి చిన్నారిగొడుకును । పొన్నవృక్షము లార పొడజూచినారా॥ ౬॥ కోరికతోనే గన్నకొడుకునీ కోనలో । మారేడుతరులార మాకుజూపారే॥ ౭॥ బలువైన ఆజాను బాహువులు లవాడు । కలహంసతతులార గంటిరేసుతుని। ౮॥ సరసంపు వచన లు నెఱతీవిగలవాడు హారివ్యాఘ్రికగులార అరసితిరమీరు॥ ౯॥ చియుండిన దెలుపు సుతునిచ్చివటుమీరు । పసివాడెజంబూక పనస రా॥ ౧౦॥ స్థిరముగను వేదాద్రి మురవైరిభక్తుండు । కురువింద కొడుకునరసితిరా॥ ౧౧॥

వ. ఆ రాజనరేంద్రుండు ♦ రత్నాంగిదేవి
వారిగ వర్గంగనుజేరి ♦ అందందుసుతుని,
త్రి అలసటజెంది ♦ వేసారి ప్రాణముల్
వయత్నించిరంతనా ♦ విపినమందు,

వ. ఇత్తెరంగున తెంపుతో ప్రాణంబు వదలింపనున్న దంపతులంగని ఆ వాణి యిట్లనియె.

ఆకాశవాణి - ద్విపద.

ఓరాజశేఖరా వనితయునీవు - యీారామమునప్రాణ మిం॥ నేల - మునుపెందుబోగొ నీమోహతాపంబు - వెనుక చింతిం॥ లుంగలరే - తనయునిశిక్షించి తల్లడింపెదవు-మునినాథుశగు ॥ చంద్రునొద్ద - జీవించియున్నాడు చింతచాలించి - భూవా॥ బొమ్మువేవేగ - పరమేశు కృపచేత పాదహ ॥ ॥ - పరిశ॥ యీాపక్షమాంతమున - ఆటుమీాద మునికరుణ అంది॥ కున పురిజేరు ధరణినాథా. ॥చు తల

వ. ఇట్లు సమ్మతి వచనములచే ఆకాశవాణి సతిపతుల దుఃఖంబు - జేసి పురమునకు బొమ్మనిన సకల పరివారంబులు జేరిరంత.

ము ని క థ.

సీ. సిద్ధుడంతటలేచి - శివపూజగావించి, సారంగధరునియా - సమున మందు । రోయకచంకను - రూఢిగనిడుకుని, గొనిపోయి చంగల్వ - కొలనులోన । జలకంబులాడించి - చిత్రాసనంబుపై, గూర్చుండ బెట్టి స - ద్గురునిదలచి - విభూతిచేనెత్తి - యీశ్వర మంత్రంబు, పఠియించి బాలుని - నిటలమందు । బెట్టి మంత్రోదకం - బిచ్చి బెత్తమునను । దట్టిసిరమునుంచి - దనసభోభాగ । మునకు ద్రిప్పుచు ముమ్మారు - మునినరుండు । జపము గావించె దనమంత్ర - వృప ముచేత.

వ. ఇట్లు మంత్రోచ్చారణ గావించి విభూతిజలంబు హృదయంబున ప్రవే శింపఁజేసి నంతమాత్రంబున.

సీ. అంతలోచిగిరించె - హస్తపాదంబులు, పాలుపార మోదుగల్ - బూచి నట్లు - దనమంత్రశక్తిచే - గనిపించె వేళ్లెల్ల, మునుపున్నరీతి న - ముద్దముతోడ । తొలినాడు దోచెను - తెల్ల తెల్లగను గోళ్లు, నక్ష త్రములవలె - నంతకంత । మరునాడు చూపట్టె - మరి కొంతకరపాద, ములు హెచ్చెనింతకు - మృదువుగాను । దినదిన మభివృద్ధి - జెందె పక్షమునకు । సరిదీరెమునుపున్న - చందానకాళ్లు ॥ కరములు నిండె ముని - కరుణాధరపైని । పారాడసాగెను । పసి బాలురతి.

గీ. అదిమొదలు మునినాథు - డత్యంత ప్రీతి
తనవెంట ద్రిప్పుచు - తపసులందరిని,
గనుగొని నాశిష్య - గణముటరనచు
చూపట్టెవనగుహా - చోద్యంబులెల్ల.

యా ల లు.

రారాబాలనాదువెంట చారాబోయివిపినామెల్ల॥ కూరిమితోజూ చివచ్చేము ॥ ఓసారంగధరా ॥ కోరినఫలమూలు దెచ్చేమూ ॥ ౧ ॥

పొన్నా పొగడ జాజిమల్లె సన్నాని గొజ్జంగులవిగో । పున్నతముగ పునీవూజింప ॥ ఓసారంగధరా॥ క్రన్నన గోయుద మిటురారా॥ ౨॥

కదలీపనసనారికేళ ఖర్జూరఫలమూలు యివిగో । ఒదగిభక్తిచేగొని పోవలయూర॥ ఓసారంగధరా॥ మదనహరు కర్చించెదనూర॥ 3॥

కొలనూలవిగో జలముదేరా వెలయునీకమండలముతో । చలగి భవునా కభిషేకి యజాయ॥ ఓసారంగధర॥ యిలను నీ ఫలభాగ్య మేమందూ॥ ౪॥

బాలారారా వేళామించె రేలజమ్మి మారేడు పత్రి । వాలాయ ముగా గోయబోవలెనూ॥ ఓసారంగధర॥ ఫాలనేత్రుని పూజా చాయనూ॥ ౫॥

వ. ఇట్లు ఫలపుష్ప పత్రి జలంబుల తన గుహకుం గొనివచ్చి శివపూజా క్రమంబున సద్గురు మూర్తియగు సదాశివు నర్చించి శేషించిన జల పుష్పపత్రి ఫలంబుల శిష్యభావంబున సారంగధరున కొసంగి అణి మాదిగాగల అష్టసిద్ధులను మందు మంత్ర క్రియ మార్గంబున నొక్క ముహూర్తంబున నుపదేశించి సారంగసిద్ధుండవని నామంబిడి తన శిష్యగణంబులలో శ్రేష్ఠంబుగా నుంచుకుని నొక్కనాడు మునివరుండు రాజకుమారునకు యిట్లనియె.

ము-క. బాలకనీ తలిదండ్రులు
చాలా చింతించినారు - జరిగిరి అయయో,
యీలాగు నుండ తగవు నీ
వేలాగునైన పురము - కేగుము పుత్రా.

సా - దరువు, యదుకులకాంభోధి - ఆట.

శరణుశరణు మునికులేంద్ర పరమపురుష గురువరాయ॥ వేడితీ॥ ...ముకొనియాడితీ॥ అనుపల్లవి॥ జననిజనకులనొల్ల మీపద శేవ జేయుచు ...ల్లకాలముండెదా॥ మీకడ॥ నుండెదా॥ ౨॥ శరణు॥ తల్లిదండ్రులు త్రబాంధవులెల్ల మీరె కల్లగాదు మునివరా॥ నన్నెగబ్రోవరా॥

చిత్రాంగినాటకము

శరణు॥ 3॥ యిలను సంసారముల కృత్యము యింద్రజాలం బనగబుధులు వింటినీ॥ మీకృపగంటినీ॥ శరణు॥ ౪॥ అరయసిద్ధోషుండనయితినీ అయ్యదురితము లెల్లమీకడ తొలగెనూ॥ ముక్తికలిగెనూ॥ శరణు॥ ౫॥ తాపసేంద్ర మిమ్ముబాసి పావకుల చారంగ బొమ్మన ఒప్పెనా॥ కరుణా దప్పెనా శరణు॥ ౬॥ అయ్యమీకేమి యెగ్గుజేసితి చయ్యనను విడనాడ మీకు ధర్మమా॥ యిదినాఖర్మమా॥ శ॥ ౭॥ నిన్ను విడువను యెన్నటికినే కన్నవారిని చానినామనసొప్పదూ॥ యేమనిజెప్పుదూ॥ శరణు॥ ౮॥ గురువరేణ్య వేదశైల హారిసిభక్తులు మీకు జెప్పనోపనూ॥ యేమని దాపనూ॥ శరణు॥ ౯॥

ముని - కందార్థము.

చింతించపటుమిశిఘ్రమె, సంతోష మొందజేరు సరగున తలిదం డ్రంతయు యీవిపినంబున, యెంతెంతో ఘోరమంది యరిగిరిబాల॥ మీ తలిదండ్రి॥ చేరు మీవేళ॥ సంతోష మిడన్ప్రొక్కి సరగుణ గురువాక్య మెంతానియెంచకు ఆరోగ్యనిసుగన్నవారు॥ అరిగిరిబాలా॥ మీతలిదండ్రి- చేరుమీవేళా॥

సా - కందార్థము.

గురువర మీపాదంబులు, నెరనమ్మిన వానివిడువ న్యాయమనీకుఁ- దరిజేర్చ దాతవైతివి, కరుణామృతరసముతోడ॥ గావుము దేవా॥ మనవినిబోధివు । మహానుభావా॥ వరగుణసాంద్రమీ వద్దనుండెదగాని, పురముజారమనసు పుట్టాదుమునిచంద్ర॥ గావుముదేవ॥ మనవినిబోధివు - మహానుభావా॥

ముని - కందార్థము,

తలిదండ్రులు దుఃఖమందిన, కిలకాలము పుత్రునకును గలుగును దుఃఖం - బనిబుధులుజెప్ప వినవా, చనివ్యసనము మాన్పిరారా॥ సారంగధారా॥ నినుగన్నవారి । చారంగబోరా । వలనొప్పమీవారు

వచ్చి శోకించిరి. పలుభాషలేలను పరమేశు సాక్షిగ ॥ సారంగధరా నినుగన్నవారి - చారంగబోరా ॥

సా - కందార్థము.

ఎక్కడ తలిదండ్రులు సఖు, లెక్కడి బంధుకోటి యెవరికివారే - వెక్కరుకారని వెంటను, నిక్కంబుగ పాదశేవ ॥ నెరనమ్మినాడ ॥ ధర్మ మతహో ॥ నాథవిడనాడ ॥ చిక్కి సంసారమున చిడిముడి బడనోప, దిక్కు మీరెనాకు దీనూడ రక్షించు ॥ నెనమ్మినాడ ॥ ధర్మమ తహో - నాథ విడనాడ ॥

ముని ద్విపద.

వినురాజనందన వినుమొక్కమాట - తనయులెవ్వారో తల్లి దండ్రులెవ్వారో - యిలలోన సతిసుతులు యింద్రజాలంబు - కలవంటి సంసార కారణం బనుచు - నమ్మియుండిన వారు నరకంబుజెంది - యిమ్మహి జనులంత యీషణత్రయముల - తొలగింపలేక దుర్దోషులై యెపుడు విలపించుచున్నారు యింతియేకాక - నినుగన్న మమతచే నీతల్లిదండ్రి

పసుదుఃఖమునందున మునిగియున్నారు - మాత పితశోకంబు మాన్పి రాకున్న నీతపోఫలసిద్ధి నెరవేరబోదు - నీ వారిపై ప్రేమ నాకుండగాను పోవేమి పలుమారు బోధింపవలెను - గురువాక్యమునుమీర - గూడ దెప్పటికి - సరగునపురిజేరి సంతోషపరచి - గలబంధుమిత్రుల గనవారి చేత - శలవొందిననుజార శీఘ్రంబెరమ్ము.

వ. ఇట్లు సమ్మతిపరచిన మునిచంద్రునకు సాష్టాంగ దండ ప్రమాణంబు లాచరించి.

సా - ద్విపద.

శ్రీమించు సారంగ సిద్ధుడావేళ - ప్రేమాతిశయమున పెంపు దీపింప - కరమున బెత్తంబు ఘనకమండలము - సరగుణ రుద్రాక్షశరులు యురమందు - ధరియించి పులితోలు నండంబుబూని - గురుపాదముల శేవ గురునిల్పినంత - కాషాయవస్త్రముల్ గట్టివిభూతి - వేషధారుండై యోగవాహనము - యెక్కిపరమేశ్వర యని దలచివేగ గ్రక్కున నరపతి గడజేరుమనియె.

దరువు, మధ్యమావతి - ఆట.

యోగవాహనుడై వెడలెనపుడు ॥సారంగసిద్ధుడు॥ యోగవాహనుడై వెడలెనపుడు ॥అనుపల్లవి॥ రాగములను విరాగమొందియిల। భోగములన్నియు త్యాగముజేసుక ॥ యో ॥ సంచీత ప్రారబ్ధములద్రుంచి॥ గురుశేవమదిలో ॥నుంచీ పూరామును కుంభించి॥ అంచితముగ - సిద్ధాసన భేరివేయ ॥వింతాగ కిన్నరలు కింపురుషులు నాట్యముచాయ॥ విరులవరష ములు కురియగ మరిమరి। సురులద్భుతమై చూడగయంతో ॥ యో ॥ పులితోలువస్త్ర మమరగట్టి సారంగసిద్ధు ॥ డెలమి దండంబుచేతబట్టి ॥ కలుషరహితుడై దరలెనువేద। శైలవిహారుని చింతింపుచుతా ॥ యోగ వాహనుడై వెడలెనపుడూ ॥

ఇట్లు సారంగసిద్ధుండు తన యోగమాహాత్మ్యంబుచే క్షణమాత్రం
బున నరపతి పట్టణంబు చేరగ.

పురజన లాశ్చర్యంబున, పరువడి రత్నాంగిదేవి ♦ పతికెరిగింపగ,
అరు దెంచిబిడ్డ నెత్తుక, మురయుచుతోడపై నసడుక ♦ ముద్దులుకొనియెగా.

ఇట్లు రాజేంద్రుండు రత్నాంగిదేవి పుత్రుని గౌగలించుకొని చెక్కిలి
నొక్కి ముద్దాడి యిట్లనియె.

రాజు - ద్విపద.

ఓపుత్రరత్నమా ఓసత్యసుగుణ - నేపాపకారుడై నెడబాసినిన్ను -
గాడగంటినిపూర్వసుకృతమువల్ల - యీ దేరెమాకష్టమింతియెకాక - నే
యునపకార మెంచకెల్లపురి - పూజింపదగురాజ్యపదవిచెన్నొందు - సకల
సౌఖ్యంబుల సతిసుతులబడసి - సుఖమొందగను విమ్ముమాడభాగ్యంబు.
పుత్ర నినుశిక్షించి భూలోకమందు - శత్రుడని అపకీర్తి జెందితినకటా.

సా-క. తప్పులుగలవారలను ఒప్పుగ శిక్షించపుడమి ♦ వల్లభులకును,
యెప్పుడు జెల్లునుసుతుడని, తప్పునుమన్నించ రాజ-ధర్మముజగతిగా.

సా - ద్విపద.

వినవయ్యభూపాల విన్నవించెదను - పినతల్లి చిత్రాంగి ప్రియభాష
వల్ల మును జేయుదుష్కర్మములుయల్లవిడి - ఘనయోగసాంమ్రాజ్యపదవి
నాకందె-రాజ్యంబు నాకేల రమణిసుతులేల పూజింపదగు భోగభాగ్యంబు
లేల - ధనము పుత్రులుభార్య దనవారలనుచు - మనము సుఖపొంగుట
మమతలేకాని - సుతులుసతులమాయ సుఖదుఃఖములుమాయ - బ్రతుకు
దబ్బరలాయ భ్రాంతివిడదాయ - కలవంటికలిమాయ ఖర్మమిడదాయ -
వలదుజిక్కిన లేడివలె తపంచకను - సంసారబంధంబు సన్యసించితిని-హింస
నొందగలేనువిను మొక్కమాట - మిమ్ముజూచి గమ్మనుచు మీనానాథుండు-
మముదోలెనిందాక మరియుమీ రెల్ల - క్షేమమా పురజనులు క్షేమమా
బుధులు - క్షేమమా నేడు నీచెలియుచిత్రాంగి - భూవరననుజూడ పాలతి
రాదాయె - పోవ లెశివపూజ ప్రొద్దాయెమాకు.

వ. ఇట్లు బలికిన కుమారునకు రాజేంద్రుం డిట్లనియె.

చిత్రాంగినాటకము

రాజు - క. పుత్రుని మోహించు దుష్టుల
ధాత్రిని వుంచంగరాజ ♦ ధర్మంబగునా,
శత్రువు రాలని వేగమే
చిత్రాంగిని శిక్షించినాను ♦ శీఘ్రములోనన్.

సా-క. హరహర స్త్రీహత్యజాయను
నరవర యెటుదోచెనీకు ♦ న్యాయంబనుచున్,
సరగున చిత్రాంగిగతము
పరికించిన గురుడాజ్ఞ కొలది ♦ బ్రతికించెదను.

వ. ఓ రాజనరేంద్రభూపాల శిశుహత్య స్త్రీహత్య పశుహత్య లివి మహాపాపహేతువులుగాన చిత్రాంగి మృతంబైన చోటుజూపించిన పునర్జీవిగాజేసి మీకు అప్పగించెదనని వేషిన నచ్చోటుగనిపించె నంత సారంగసిద్ధుండు మనంబున గురుస్మరణాగావించి మంత్రజలంబుప్రోక్షించి విభూతివైచి శ్రీమన్నారాయణ మూర్తియగు శ్రీవేదశైల లక్ష్మీవల్లభుని స్తుతించె నెట్లనిన.

సా - సుగంధవృత్తము.

శ్రీరమేశపద్మనాభ శేషశయనగిరిధరా। కూ్రరదనుజ మర్ధనాఖ్య కోటిమన్మథాకార। రారభక్తవరదశౌరి రామకృష్ణశ్రీధరా॥ పాహివేద శైలవాస పరమపురుష శ్రీహరే॥ అనుపల్లవి॥ దాసపోషశంఖచక్రధార గరుడవాహన। భాస్కరుడవు జగముకెల్ల భవ్యరూపధారణ। వాసుదేవ రార కరివరద జగన్మోహన। పాహివేద శైలవాస పరమపురుష శ్రీహరే॥ అచ్యుతాముకుంద క్షీరాబ్ధిశయన బోవరా। స్వచ్ఛమైన ప్రత్యగాత్మ సాక్షినీవెమాధవా। మత్స్యరూపవిధికి వేదమిచ్చి వేగకావరా। పాహి వేదశైలవాస పరమపురుష శ్రీహరే.

వ. ఇవ్విధంబున శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని కొనియాడి తనయోగ బెత్తంబుచే నచ్చోట దాకించి నంత మాత్రమున.

క. జనులద్భుతి మందినూడగ
మునిపుత్రుడు భూతితీర్థ ♦ మునుప్రోక్షింపన్,
వనితయు దిగ్గునలేచి
వినయంబున రాజసుతున ♦ కిట్లనిపలికెన్.

చి-క. అపకారని నన్ను యెంచక
వుపకారము జాయనీకు ♦ వొప్పెనుతండ్రీ,
చపలాక్షిని నాదు నేరము
విపరీతం బనకమదిని ♦ విడువుము పుత్రా.

అని పలికిన సారంగధరునకు ప్రదక్షిణంబొనర్చి దండప్రణామంబులాచరించి నిలువంబడియున్న చిత్రాంగిహస్తంబుపట్టి యేతండ్రి నాయందు మాపినతల్లి జేయుదుష్కృతంబేమియుమదినెంచక దేవిగాగైకొమ్మని ప్రార్థించిన రాజనరేంద్ర భూపాలుండు సమ్మతించి పుత్రునియొక్క ప్రభానంబుకొనియాడి రాజేంద్రుడు యిట్లనియె.

సంవాదము - దరువు, నాదనామక్రియ - అట.

ఏరాకుమార || యియ్యెడరాజ్య || మేలుకోవేరా|| అను || వారకమముజార ఒచ్చిపోవగనేల | కోరికలుప్పొంగ కొడుకనిన్నుజూడ ||ఏ||

పదవినాకేలా || గురుకులవాస || మొదలభూపాలా || మదమత్సరములీడి మహనియ్యులగుబుధుల | వదలనినితాపసి వరులాకుయూతుచ్ఛ్య|| పదవినాకేల ||

గతినీవేయనుచూ ||నమ్మితిరాజ్య || పతివయ్యేదవనుచూ || సతతామునీకెన్ని సామ్యములు గడపిన| మతినుంచకనుయెతుల మరిగివిహరించుట || యేరాకుమార ||

తండ్రి వినయ్యా || తపసులవిడచి || నుండలేనయ్యా || వండీగ వేదాద్రి ధాముడవు శ్రీహరి | అండజేరినభక్తులయితిమి యిఖరాజ్య || పదవిమాకేల|| గురుకులవాస|| మొదలభూపాలా||

రాజు - కందార్థము.

కురుపావనపుత్రనీవు, కలిగిన సంతోషమయ్యె ♦ కడుశీఘ్రంబె, యిలపాలన విడుతునీకును, చెలువొప్పగ రాజ్యపదవి || చేకొనదేరా ||
జనకుని యాజ్ఞ జవదాటకూరా|| తలిదండ్రులకు సేవ తగసల్పిఅటుమీద | కలనొప్పగురుకూల వాసాము బోవలె | చేకోవదేరా ||జనకునియాజ్ఞ ||

సా - కందార్థము.

నరనాథ తల్లిదండ్రుల, సురచిరముగ బంధుకోటి ♦ జూచియురమ్మని డిటు బంపగవస్తిని, ధరపాలన జాయతపో ; ధనులా కేమిటికి ||

ధన్యుడనైతి తండ్రియిప్పటికి॥ మరుగేలయిదితుచ్ఛ శ్రీ మమతభోగము నొల్ల। పరమపురుషుల శేవ పాటించిన తపో॥ధనుల కేమిటికి॥ ధన్యుడనైతి॥

వ. ఇవ్విధంబున బలుకుచున్న కుమారునకు తన శక్తికొలది బోధించిన వినకున్న రాజనరేంద్రభూపాలుండు రత్నాంగిదేవితో యిట్లనియె.

రా-క. వినవే రత్నాంగిమన. తనయుని కెన్ని దెలుప ♦ తగదని రాజ్యము, ముని శేవకుపోవదల చెను, జనవలదని పోయినిలుపు♦చయ్యనవానిన్

వ. సారంగధరుడు తండ్రిమాటలకు సమ్మతించకయున్న తల్లియగు రత్నాంగి పుత్రుని కౌగలించుకొని చెక్కిలి నొక్కి ముద్దాడి ప్రియ వచనములచె యిట్లనియె.

సంవాదము - దరువు, కాంభోజి - అట.

తనయ రాజ్యపదవి చేకోరా। నాముద్దుకొడక ॥ ఘనత కెక్కిన కీర్తిజెందరా ॥
జనని యింత చింతయేలనే ఓతల్లి తపో। ధన్యుడనైతి రాజ్యమొల్లనే॥ ౨॥
కన్నతండ్రి ఆజ్ఞమీరకు। నినునమ్మియున్న చిన్నికొడుకమునుల జేరక ॥3॥
హారహారసురవరుసీసాటిగ ॥ ఓకన్నతల్లి । గురునివదలియుండ లేనుగా ॥౪॥
సిరులుసంపదలరయ రాజ్యము । నాచిన్నికొడుక । యొరులపాలుజాయ జాలము ॥౫॥
తనువుధనము శాశ్వతంబకే ఓకన్నతల్లి మనము నెంచమాయగాదకే ॥౬॥
సతులసుతుల బడసియుండగ । మినుకనులజూడ । గతులుమాకు లేక పోయెగా ॥౭॥
తల్లి వెసనమంద నేలనూ । వేదాద్రిలక్ష్మి వల్లభూనివిడువజాలనూ ॥౮॥

ర-గీ. నెలమితోనేపది ♦ నెలలుగర్భమున
మోసీగనిపెంచితి ♦ ముద్దుతనయ.
యెదుటనుండినచాలు ♦ యెతుల శేవించను
జరుగవలదు వినుము ♦ జననిమాట.

సా-గీ. కన్నవారలు మీరమది ♦ కాంతిలూర
నన్ను దీవించి పంపు ♦ మునినాధుకడకు,
పోయెదశివపూజ ♦ ప్రొద్దుగావచ్చె
యుని జప్పగనేల ♦ కన్నతల్లి.

వ. ఓజననీ యిన్ని తెరంగుల బలుక నేల సంసారతాపత్రయంబుల నన్యసించి మహాత్ముల పాదారవిందంబుల నమ్మి సిద్ధుండనయితిగాన యిత్యాది పురంబులం దందు క్షణమాత్రంబయిన నిలువమాకు

వే! మీ శెలవొసగి బంపుమాతల్లి కల్పవల్లి.

ఉత్రమ్మ శ్లోకాలు - పోవాడినీవు, విపినసంచారుడై - వేగదల యుముజూడరావలయు-మరువకపుడపుడు, బ్రతికినన్నాళ్ళు

ఖుమిఖ - బ్రతుకగలమా.

వ. ఇవ్విధంబున బలికిన జననిజనకులు పుత్రుని దీవించి చెక్కిలి నొక్కి ముద్దాడి శెలవొసగి బంపెనంత,

సా-గీ. సారంగధరుడంత - జననినాశ్రమునకేగి గురుపాద-ముల కొరగి మ్రొక్కి, తనవారి క్షేమంబు - తగవిన్నవింప. సిద్ధుడంతట సంతోష - స్థిరమునొందె.

వ. ఇట్లు సారంగధరుడు గురునాధుచెంతజేరి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించి తలిదండ్రుల చిత్రాంగి క్షేమంబులెల్ల దెల్పి వారి సన్మానం బును బడసి నచ్చోట సిద్ధుడై నిలచెనంత.

వ. తదనంతరంబు పుత్రునిదలంచి చిత్రాంగియెదుట చిత్రాంగి యిట్లనియె.

-గీ. గోమున నేగన్న - కొడుకునీవాత, బెట్టి నేటికసుతుని పెం - పాక గంటి, చెలియ యెంతటికైన - చెల్లుదువేనీవు, బాలకులకు బాల-గ్రహామె నా చవలి.

చిత్రాంగి నాటకము

దమి గ. పణతిరో చవతియని - పలుమారుపైకి, ద్రోమ్మిచే దృమికేదవు
గాద దొరసానివటవే, యెంతకుండిన నోరు - విచ్చిమాట్లాడెదవు చవితి
లేకన్నుసన్న!- గించితివె యబలా.

సంవాదము - చవతులకొట్లాట.

ర॥ మదవతినేనన్నా మాటలకు చిత్రాంగి। యెదిరించిపలుక నీవెవతివే॥
చి॥ యెదిరించకానేమి సుదతిరో నీవుబల్ । అధికురాలననుకున్నావటే॥
ర॥ యెక్కువగాకాను తక్కువయ్యేదనటే! కుక్కవలెను గూయకుండవే॥
చి॥ రోచినదాననే కూసేకుక్కనాటె । పూచిపోయ్యేరుమూతిదాచుకోవె॥
ర॥ అసు భామినివలె యసుయ మిస్రుమికేవు । మసిబూసినేరేసు లమ్మకే॥
చి॥ నీకంటె అసురాలు లోకంబులో లేవు । ఓకిలికి నీవిట్లు వదరకే॥
ర॥ చిన్న పెద్దలుగాక కిన్నెరోనిను నేను । అన్న మాటకు బదులాడెదవా॥
చి॥ ఆడకేమియెంత అధికురాలవాని । చేడెనీ చెయికింద లొగ్గెనా॥
ర॥ చెప్పుపన్న కుక్క చెరకుతీపెరుగునే । గొప్పకొద్ది తెలుసుకొనజాలవే॥
చి॥ పాలతిరొనీగొప్ప తెలిసిపోయెనుయిపుడు గలగాలఅరువాకెగాడిదే॥
ర॥ యెంతకోర్చుకున్న పంతంబులాడేవు । యింతనీచెంపాలు వ్రేతునే॥
చి॥ వ్రేయకుండినపరువు నీకింతు సభలోన మాయలాడినోరుమూయవే।
ర॥ భూతాముపలెవచ్చి నాతిరొనాసుతుని । వాతబెట్టుకనిట్లు వదరాకే॥
చి॥ గరితారొనావల్ల వసుతుకువేదాస్త్రి । హరిపూజప్రాప్తంబుఆయెగదే॥
వ.ఇట్లు కలహించుచున్న సతులగావించి రాజనరేంద్ర భూపాలుండిట్లనియె.

చిత్రాంగినాటకము

రా-గీ. సఖియలారమీరు ♦ సవతులిద్దరును
కలహ మొనరింపతగు నె ♦ నిష్కారణముగ,
పరులజూచిన మనకిది ♦ పరువుయగు నె
చేడెలారమీకొకరు ♦ జెప్పవలెనా.

వ. ఇట్లు బలికిన రాజనరేంద్రభూపాలుండు యిరువురిసతుల సమ్మతిపరచి సుఖంబున రాజ్యమేలుచునుండె.

గొబ్బిపాట.

గొబ్బియ్యళ్లో గొబ్బివేపశైలవాసగొబ్బి శ్రీనివాస। గొబ్బియ్యళ్లో॥ అనుపల్లవి॥ వాసుదేవ పద్మనాభ వరద జగన్మోహన । గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో దాసపోషశంకుచక్రధారగరుడవాహన । గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో గిరిధరాబ్ధిశయన ఘోరదురితహరణమాధవా । గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో పరమపురుష లక్ష్మిరమణ మురహరిముకుందా॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో ఆది మధ్యాంత రహిత అసురమర్ధనశౌరి॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో వేదవేద్యాపరమానందరాధారమణ శ్రీహరే॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో వైకుంఠనివాస కరివరద వేణుగాన॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో గోవుల పరిపాలనకృష్ణ గోవిందచ్యుతా॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో స్థిరముగ వేదాద్రినరహరి శ్రీదామోధర॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥ గొబ్బియ్యళ్లో ధరనుకాలంశెట్టి గురుదాస కవిపోషా॥ గొబ్బియ్యళ్లో॥

మేలుకొలుపులు - భూపాళరాగము.

మేలుకో వేదాద్రి మేటినారశింహ్వా। మేలుకొనిగమాంత మేలుకో మేలుకో శ్రీలక్ష్మినాదపరాత్పర మేలుకో తెల్లవారె మేలుకో॥ అనుపల్లవి॥ సురులుమునులు వచ్చి పరిపారివిధముల ప్రస్తుతిజేసెదరు మేలుకో॥ పరమపురుష యొతుల కభయమొసంగను పక్షివాహనదేవ మేలుకో॥ మేలుకో॥ మురహరిహారతి అరుంధతిదెచ్చేను ముందుగ ముసుకీడి మేలుకో॥ చిరుతర లక్ష్మిని గూడుక భక్తులతో బలుకకుండుట మేలుకో॥ మేలుకో॥ శ్రీ శాయన అత్రియనసూయ ఒచ్చేను చెప్పశక్యముగాదు మేలుకో॥ పాహాస్తునిపత్ని శ్యామలమహాదేవి పన్నీరుదెచ్చెను మేలుకో॥ మేలుకో శార్వాణిగంధంబు గీర్వాణికస్తూరి ఛత్రచామర మొచ్చె మేలుకో॥ నిశ్వా.

చిత్రాంగినాటకము

లేచిరి భక్తులు నీలమేఘశ్యామ మేలుకో॥ మేలుకో॥ సనకసనా దివు ; ...చ్చక లొచ్చేటి సమయామునగావచ్చె మేలుకో॥ దినకరశరనేత్ర ...హాలాది భీషణులు దివ్యాంబరములుదెచ్చె మేలుకో॥ మేలుకో॥ వశిష్ట ...ల్మీకులొచ్చి వాకిటనిలచే వరహావతారూడ మేలుకో॥ పసిదూడలా ...చి పణతులందరులేచి పాల్ బితికె వేళాయె మేలుకో॥ మేలుకో॥ కిన్నర ...ధర్వకింపురుష దేవాంతగణమూలువొచ్చిరి మేలుకో। పొన్నపొగడజాజి ...ంగిమల్లెలా పొసగపూజించెదరు మేలుకో॥ మేలుకో॥ తెల్లవారెనువీధి ...నులు మిక్కటమాయె ఎల్లతారలుమాశె మేలుకో। కొల్లగ పక్షులు చలరేగిభానుండు వుదయపర్వతమెక్కె మేలుకో॥ మేలుకో॥ రంగైన నెల్లూరి రాజయోగి తిరుమలార్యశిష్యుడు వొచ్చె మేలుకో। పొందుచు గురుదాసు పరమభక్తుని మొర పాలించిముక్తియ్య మేలుకో॥ మేలుకో॥

మంగళహారతి.

హారతీ। మంగళహారతీ। వైకుంఠవాస॥ హారతీ। మంగళహారతి॥ అనుపల్లవి॥ హారతిదిగో కోటిమన్మధకార కరుణాపారశౌరి। ఘోర దనుజుల వైరిహరి క్షీరాబ్ధిశయనా నీకుకర్పూర హారతి॥ మంగళహారతి. నందనందముకుంద రమానందప్రియ గోవిందభక్తా। చందనాచ్యుతనాగ దాది మునీంద్రవందిత యిదిగో కుంభా। హారతి॥ మంగళహారతి॥ వాసుదేవ శేషశయన దోషహార నిగమాద్రియందు। వాసమై నెలకొన్న భక్తా వరద శ్రీహరినీకు కర్పూరహారతి॥ మంగళహారతి॥ అట్టిదేవపట్టివై నీవుపుట్టి ఖలులను ద్రుంచి కాలంశెట్టి। గురుదాసాఖ్యకవిచే పట్టిబ్రోచిలక్ష్మీరమణా॥ హారతి। మంగళహారతీ॥ వైకుంఠవాస హారతి। మంగళహారతీ॥

ఇయ్యది,

సింహపురంబను - నెల్లూరు నివాసుండునగు

కాలంశెట్టి - గురువయ్యగారిచే

రచియింపఁబడిన,

చిత్రాంగినాటకము - సమాప్తము.

గ్రంథముల జాబితా

వేమన యోగివిరచిత వేదాంతసిద్ధాంతము, పద్యములును, ర్థ్యమును గలది. ఇందు 500 పద్యములు గలవు. వేదాంత తత్త్వము సులభముగా దెలియఁజేయును. 0. 87 న.

వేమనపద్య రహస్యార్థతాత్పర్యబోధిని ప్రథమ, ద్వితీయ సంపుటములు, పద్యములును, తాత్పర్యమును గలది. పూడి పెద్ది. సాంబశివరావు గారి విరచితము. త్వరలో తయారుకానున్నది.

వేమన జ్ఞానమార్గపద్యములు (3002) ఇందునీతి, ఆచారము, ధర్మము, వేదాంతము, మొదలగు పలువిషయముల గురించి వేమనగారిచే రచియింపఁబడి మేలైన తెల్లటి గ్లేజు దళసరి కాగితములయందు అకారాదిగా పెద్దఅక్షరములలో పాకెట్ సైజున తయారగుచున్నది. పిన్నలకు, పెద్దలకు బోధమగునట్లు సులభశైలిలో వ్రాయబడినది.

క్యాలికో బైండు అచ్చు.

వైద్య చికిత్సాసంగ్రహము.ఇందు వంట ఔషధములును, చూర్ణాదులును, చటకాలును, లేహ్యములును, భస్మాదులును మొదలుగాఁగల 15 ప్రకరణములుగలది. అనుభవములోనిది. రూ. 1 00

విచారజ్ఞానకీర్తనలు 0.37

పరిపూర్ణతత్త్వ ప్రకాశిక 0.31

వేదాంత ప్రశ్నోత్తర ముక్తావళిఅనెడి

గురుశిష్య సంవాదము 0.37

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణం మూలం, రఫ్ 3.50

శ్రీపోతులూరి వీరబ్రహ్మంగారి నాటకము శుద్ధప్రత

బ్రహ్మంగారు సిద్ధునకు ఉపదేశించిన బింబమును కలదు. రూ. 1.25 నపై.

వాసుదేవమననము 0.37

అచల ప్రబోధయను శుద్ధనిర్గుణతత్త్వ

జంట కందార్థదరువులు 0.37

ఆత్మానాత్మ వివేకము 0.12

14805